

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา

สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

EDUCATION MANAGEMENT IN DHAMMA PROGRAM,
DHAMMASUKSA SECTION, OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS
IN NONTHABURI PROVINCE AREA 1

พระครูศรีกิตติวรการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2551

**EDUCATION MANAGEMENT IN DHAMMA PROGRAM,
DHAMMASUKSA SECTION, OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS
IN NONTHABURI PROVINCE AREA 1**

PRAKRU SRIKITTIVARAKORN

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Education

Department of Education Management

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2008

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดีเพราะความกรุณาและความช่วยเหลือจากฝ่ายต่างๆ ดังรายนามต่อไปนี้

ขอเจริญพรขอบคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาสละเวลาเพื่อให้คำชี้แนะอันมีค่าและเป็นประโยชน์อย่างสูงในการทำวิจัย อาจารย์ ดร.สมานจิต ภิรมย์รัตน์ ที่ให้ความกรุณาและสละเวลาให้คำแนะนำ และแนวทางในการทำงานจนสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว และ ดร.พิมพ์ใจ ภิบาลสุข ในฐานะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยนี้ขอมอบเป็นวิทยาทานแก่ผู้สนใจในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระครูศรีกิตติวารการ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 กรอบแนวคิด.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 นิยามศัพท์.....	5
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดการจัดการศึกษาของไทย.....	9
2.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม.....	22
2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	34
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	44
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	44
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	46
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
4. ผลการศึกษา.....	51
4.1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	52
4.2 สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม	
ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม	
แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	59
4.4 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง	
กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน.....	63
5. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	65
สรุปผลการศึกษา.....	66
อภิปรายผลการศึกษา.....	69
ข้อเสนอแนะ.....	77
บรรณานุกรม.....	79
ภาคผนวก.....	84
ประวัติผู้เขียน.....	105

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม.....	45
3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโดยการสนทนากลุ่ม.....	46
4.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม หลักสูตรที่เปิดสอน และจำนวนนักเรียนประถมศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายประถมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1	51
4.2 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยภาพรวม	52
4.3 ด้านการจัดองค์กร ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	53
4.4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก ของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	54
4.5 ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	55
4.6 ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	56
4.7 ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนา ผู้เรียนของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	57
4.8 ด้านการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	58
4.9 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดองค์กร.....	59
4.10 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดสภาพแวดล้อมภายใน และสิ่งอำนวยความสะดวก.....	60
4.11 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา.....	60
4.12 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน.....	61

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.13 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสร้างโอกาสทางการศึกษา	61
และพัฒนาผู้เรียน.....	62
4.14 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน.....	
4.15 ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม	62
แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1.....	

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาของสงฆ์ กับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม.....	27
2.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมและฝ่ายธรรมศึกษา.....	28

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1
ชื่อผู้เขียน	พระครูศรีกิตติวารการ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.สมานจิต ภิรมย์รัตน์
สาขาวิชา	การจัดการการศึกษา
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เลขานุการ และพระผู้สอน สำนักเรียนละ 5 รูป จาก 12 สำนักเรียน รวมทั้งหมด 60 รูป และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการ สุ่มสุ่มได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกมา 5 สำนักเรียน ได้แก่ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน สำนักเรียนละ 3 คน รวมทั้งหมด 15 คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการจัดองค์กร ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน และด้านการจัดการความสัมพันธ์กับชุมชน ล้วนแต่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 พบว่าไม่มีการบริหารงานผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย เช่น ระบบอินเตอร์เน็ต งบประมาณสำหรับบริหารจัดการสำนักเรียนมีไม่เพียงพอ ขาดครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนเชิงบูรณาการ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในสำนักเรียน และการประกันคุณภาพภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) (สมศ.) ผู้เรียนขาดตำราเรียน และแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด เป็นต้น และขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาของสำนักเรียน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 สำนักเรียนควรทำการประชาสัมพันธ์ บอกรับผู้ที่มีจิตศรัทธาให้เข้ามาร่วมกันจัดระบบสื่อสารสนเทศที่ทันสมัยเพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้งานด้านการเรียนการสอน รวมทั้งประชาสัมพันธ์บอกรับผู้ที่มีจิตศรัทธาให้เข้ามาบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยเหลือด้านงบประมาณสำหรับบริหารจัดการโรงเรียนด้วย และโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้สอนได้เข้าฝึกอบรมครูผู้สอนพระปริยัติธรรมอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ ส่วนสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงผู้จัดทำหลักสูตรก็ควรเร่งปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคมโลก โรงเรียนก็ควรจัดทำกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิชาธรรมศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึงและมีความทันสมัยเหมาะกับกลุ่มผู้เรียน และควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสำนักเรียนกับชุมชน โดยให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชนโดยเน้นให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกระบบ

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษา ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาของหลักสูตรพระปริยัติธรรมชั้นต่างๆ เข้าไปในตำราเรียนทุกระดับเหมือนกับการเรียนภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษของนักเรียนทั่วประเทศ เนื่องจากการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันยังไม่ได้มีการบูรณาการในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรพระปริยัติธรรมเข้ากับวิชาเรียนต่างๆ นอกเหนือจากวิชาพระพุทธศาสนา จึงนับได้ว่าในแนวทางการปฏิบัติยังไม่มีคุณสมบัติที่สอดคล้องกัน ทั้งที่ระยะที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศแนวทางการจัดการศึกษาว่าจะต้องเป็นการศึกษาที่เน้นคุณธรรมนำความรู้ ดังนั้นการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ จึงน่าจะเป็นทางเลือกที่จำเป็นสำหรับแนวทางการบูรณาการดังกล่าว

Thesis title	Education Management in Dhamma Program, Dhammasuksa Section, of Phrapariyattidhamma Schools in Nonthaburi Province Area 1
Author	Prakru Srikittiwarakorn
Thesis Advisor	Dr.Smarjit Piromruen
Department	Education Management
Academic Year	2008

ABSTRACT

The purpose of this research was to study the state and problems in Phrapariyattidhamma program management in Nonthaburi Phrapariyattidhamma schools under the Ecclesiastical Region 1. Sixty purposive samples from 12 Phrapariyattidhamma Schools were used in the study. They were the school director, a deputy director, a director assistant, a secretary and a teacher-monk from each school. Fifteen purposive interview samples were from 5 schools. Three representatives from each school consist of one of a student's parents, a school committee member and a community committee member.

The results of the study showed that:

1. The state of educational management in Dhamma program of Phrapariyattidhamma schools in Nonthaburi under the Ecclesiastical Region 1 was at the middle level. When considered in details, it was found that giving educational option to learners and the learners' developments were high. The organization management, in-class environment, facility management, teaching staff and non-teaching staff management, curriculum and instructional management, and community relation management were all at the middle level.
2. Problems in Phrapariyattidhamma schools were poor management system, due to the lacks of modern information technology, the budget for school management, qualified teachers especially those who could use integrative teaching methods, the education quality assurance, textbooks, study resources, and public relation to communities.
3. The suggestions are to inform people interested in public charity to help install and systemize the modern technology as the teaching aids and to make a donation to support school management. The school also should provide a chance to teacher-monks to be trained in

teaching methods frequently and regularly. The Dhamma Study and Examination Office (Sanamluang Dhamma Study Chief Administrator) who is responsible for the Dhamma study course should improve and adjust its course to cope with the present situation. The schools should implement activities related to the study course, build the relationship between schools and communities, and let communities take part in educational planning and management.

In addition to those suggestions, the Ministry of Education should play a role in encouraging and supporting people in Dhamma study by integrating Dhamma study curriculum to other general subjects studied by students in normal schools and expand it countrywide. At present, Dhamma principles are included only in the Buddhist study subject, but they have not been integrated in any other subjects in the national basic education curriculum. The Ministry of Education has proclaimed that the guidelines in the national education management is to place a focus on “education with characters”. To implement this policy, there for integration of Dhamma principles in activities under other learning subject groups should be another educational priority.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจการเมือง สังคม เกิดการเจริญเติบโตของเมืองไปอย่างมาก โดยเฉพาะเมืองใหญ่ของจังหวัด และของภาคทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคนในชนบทเข้าเมืองเพื่อหางานทำ และเกิดชุมชนแออัดในเมือง การเคลื่อนย้ายของคนเข้ามาในเมืองทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ มากมาย ทั้งปัญหาที่อยู่อาศัยแออัด ปัญหาผู้สาว การทะเลาะวิวาท และปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาของเด็กและเยาวชนในเมือง ปัญหาต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนในเมืองยังถูกกระตุ้นจากสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต เกม โทรทัศน์ และวิทยุ ฯลฯ รวมทั้งการขาดแบบอย่างจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมในการเป็นคนดี คนขยันทำงาน รับผิดชอบที่ทำในหน้าที่ด้วยความเสียสละ การประกอบอาชีพสุจริตซื่อสัตย์รับผิดชอบ และช่วยเหลือสังคมจนเป็นแบบอย่าง และได้รับการยกย่องนับเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน และจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหามาจากทุกส่วนในสังคม

การพัฒนาประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเน้นด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากกว่าทางสังคมทำให้เกิดการมุ่งเน้นด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจและเกิดค่านิยมที่ผิดๆ ในสังคมที่มุ่งเน้นการแสวงหาวัตถุและความสุขจากวัตถุจนเกิดการแข่งขันทางวัตถุเพื่อแสดงความมีฐานะที่สูงกว่าในสังคม สังคมยอมรับผู้มีฐานะมากกว่า และเป็นกระแสบริโภคนิยมที่มีค่าใช้จ่ายเกินตัวทำให้ประชาชนทุกกลุ่มเป็นหนี้สินกันมากมาย และการที่คนไทยมีความเร่งรีบในการดำเนินชีวิตและการทำงาน คนเข้าวัดน้อยลง และห่างไกลศาสนามากขึ้น เกิดปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น

การให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเสมอภาคจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากนโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการพยายามที่จะแก้ปัญหาสังคมให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 23 24 และ 27 มีเป้าหมายด้านผู้เรียน คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนและโครงการที่สามารถปลูกฝัง

อบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนให้ผู้เรียนเป็นคนดีคนที่พึงประสงค์ของครอบครัวพ่อแม่ ครู และ สังคม การอบรมเยาวชนในการเรียนการสอนโดยครูวิทยากร และพระภิกษุเพื่ออบรมบ่มนิสัยเด็ก และเยาวชนให้เป็นคนดีมีนิสัยและความประพฤติที่พึงประสงค์ พร้อมกับพัฒนาจิตเด็กและเยาวชน ด้วยหลักธรรมที่หลากหลายร่วมกันในการแก้ปัญหาซึ่งการอบรมเด็กและเยาวชนด้วยการอบรม ผ่านกระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ในสถานศึกษาจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจ หลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ดี สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี และช่วยแก้ปัญหาที่ตรงจุด และทำให้เด็กและเยาวชนมีธรรมะไว้คุ้มครองตน

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน โดยผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสถานศึกษาจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทาง พุทธศาสนาและมีความคิดทักษะความสามารถมาประยุกต์ในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทาง พุทธศาสนาและในชีวิตประจำวัน เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความสุข เป็นคนดี และคนเก่ง สร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ช่วยลดปัญหาสังคม และพัฒนาให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ สามารถทนต่อกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมได้ ซึ่งการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2472 โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจหรือฆราวาส เข้ามาเรียนพระธรรมวินัย มีการจัดการเรียนการสอนคล้ายคลึงกับหลักสูตรนักเรียนของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งมีนักเรียนนักศึกษาและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจทั่วไปเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยในปี 2549 ที่ผ่านมามีจำนวนผู้ที่สอบได้ธรรมศึกษาทั่วประเทศกว่า 1,601,415 คน (สำนักงานแม่กอง ธรรมสนามหลวง http://www.gongtham.dyndns.org/pass_exam/2550.html) โดยกระบวนการ จัดการเรียนการสอนได้จัดให้มีการสอนตามวัดและสถานศึกษาที่สำคัญทั่วประเทศ

สำหรับจังหวัดนนทบุรีนั้นในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 มีจำนวนนักเรียน ธรรมศึกษาเข้าสอบในสนามหลวง ส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2548 ทั้งธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวนทั้งสิ้น 5,199 คน และสอบได้ 3,810 คน คิดเป็นร้อยละ 73.28 ของ จำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด จากตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้นักเรียนธรรมศึกษาทั้งชาย และหญิงต่างก็ให้ความสำคัญ และสนใจที่จะศึกษาวิชาความรู้ในรูปแบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษากันอย่างกว้างขวางหากทางสำนักเรียนได้มีการส่งเสริมและพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมนำความรู้ได้อย่างเต็มความสามารถ พร้อมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินงานให้หมดไปได้ ย่อมจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา มีความสำเร็จตามจุดหมาย และช่วยให้พระพุทธศาสนามีความ เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่มีการส่งเสริมการศึกษาธรรมะ สภาพความเป็นจริงยังมีปัญหาความเสื่อมศีลธรรมในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากมีประชากรที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ปัญหาสังคมน่าปวดใจเกิดขึ้นตามมาเป็นเงาตามตัวดังที่ปรากฏอยู่ทางสื่อมวลชนทุกแขนง เช่น ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย หรือการมั่วสุมเสพยาเสพติดของกลุ่มวัยรุ่น เป็นต้น การเรียนการสอนธรรมศึกษาจึงถือเป็นความจำเป็นและสำคัญในการช่วยพัฒนามนุษย์ที่มีความหลากหลายเหล่านั้นให้เป็นคนดี และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในกลุ่มผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภายในเขตจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ที่จะต้องเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตอย่างมีคุณภาพควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมประจำใจ เพื่อให้ทราบสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการพัฒนาสำนักเรียน และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้มีความชัดเจน และเป็นรูปธรรม รวมถึงเพื่อเป็นการส่งเสริมให้การจัดสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 เป็นไปอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายออกไปสู่กลุ่มผู้เรียนที่หลากหลายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.2.1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

1.2.2 ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

1.2.3 เสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะเนื้อหาและองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก โดยเฉพาะผู้เรียนที่เป็นฆราวาสทั้งชายและหญิงซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดนนทบุรี ได้ศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยสภาพดังกล่าวมีปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัด

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดจากทิศทางและเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2548 - 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารจัดการ 6 ด้าน ดังนี้

1. การจัดองค์กร
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก
3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน
6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะผู้เรียนที่เป็นฆราวาสทั้งชายและหญิงซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ได้ศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดจากทิศทางและเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา 2548 - 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ ใน 6 ด้าน คือ 1) การจัดองค์กร 2) การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก 3) การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน 5) การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน และ 6) การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

1.4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก รวมทั้งหมด 75 คน ประกอบด้วย

1.4.2.1 ผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ได้แก่ ผู้อำนวยการ 12 รูป รองผู้อำนวยการ 12 รูป ผู้ช่วยผู้อำนวยการ 12 รูป เลขานุการ 12 รูป และพระผู้สอน 12 รูป รวม 60 รูป

1.4.2.2 ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนของนักเรียน
 คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ได้แก่ ผู้ปกครอง 5 คน กรรมการสถานศึกษา 5 คน และกรรมการ
 ชุมชน 5 คน รวมเป็น 15 คน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยสำเร็จแล้วคาดว่าจะได้ประโยชน์ คือ

1.5.1 ได้แนวทางแก้ไขปัญหา และปรับปรุงการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
 แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ให้มีความเหมาะสม

1.5.2 ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
 ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักศาสนศึกษาและนักเรียน

1.5.3 ผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัด
 การศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ต่อไป

1.6 นิยามศัพท์

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา หมายถึง การจัด
 การเรียนการสอนตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับผู้เรียนที่เป็นฆราวาสทั้งชายและหญิงซึ่งกำลัง
 ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่อยู่ภายในเขตจังหวัดนนทบุรี ได้ศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษา
 แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะ
 จังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ประกอบด้วย 1) การจัดองค์กร 2) การจัดสภาพแวดล้อมภายในและ
 สิ่งอำนวยความสะดวก 3) การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) การจัดหลักสูตรและการเรียน
 การสอน 5) การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน และ 6) การจัดการด้าน
 ความสัมพันธ์กับชุมชน

ฝ่ายธรรม หมายถึง การจัดการการเรียนการสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า
 หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรม สำหรับผู้เรียนที่เป็นพระสงฆ์และสามเณรได้เข้า
 ศึกษาชั้นธรรม แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ในสำนัก
 เรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ฝ่ายธรรมศึกษา หมายถึง การจัดการการเรียนการสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่
 เรียกว่า หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำหรับให้ฆราวาสทั้งชายและหญิง
 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดนนทบุรี ตามหลักสูตรธรรมศึกษา

แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การจัดองค์กร หมายถึง การกำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติงาน การมอบหมายงาน การติดตามประเมินผล รวมถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ และการสั่งการวินิจฉัยงานโดยใช้ระบบ ข้อมูลสารสนเทศ ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง การจัดการด้าน บรรยากาศแวดล้อมเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการบริหารจัดการด้านงบประมาณ และการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการสอนวิชาธรรมศึกษาแก่นักเรียนธรรมศึกษา ระดับ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง การดำเนินการสรรหา การกำหนดภาระงาน รวมถึงการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และให้การยกย่องแก่ผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน หมายถึง การจัดเตรียม ปรับปรุง พัฒนาเกี่ยวกับ หลักสูตร การนิเทศการศึกษา การจัดการเวลาในการทำการเรียนการสอน การบูรณาการหลักสูตร โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนธรรมศึกษา แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมหรือ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาธรรมศึกษา รวมถึงการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียน และการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนธรรมศึกษาในการเข้าสอบ ธรรมสนามหลวง ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นครูพี่เลี้ยง การสนับสนุนงบประมาณ หรือวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงการจัดหลักสูตรและการจัดกิจกรรมของ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 หมายถึง สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนวิชาธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนธรรมศึกษาที่เป็นฆราวาสตามหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะ จังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ผู้สอนพระปริยัติธรรม หมายถึง พระสงฆ์ที่จบหลักสูตรนักธรรมชั้นเอก และได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่สอนวิชาธรรมศึกษาแก่นักเรียนธรรมศึกษา ระดับธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เลขานุการ และพระผู้สอน ที่มีหน้าที่บริหารจัดการและดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

นักเรียนธรรมศึกษา หมายถึง ฆราวาสทั้งชายและหญิงซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ได้ศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา หมายถึง ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน ที่มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางไว้

สำนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือแผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา หรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ตามที่ผู้วิจัยกำหนดในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 12 แห่ง

ปัญหาการจัดการศึกษา หมายถึง อุปสรรค หรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 การจัดการศึกษาของไทย

2.1.1 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

2.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาของวัด ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

2.1.3 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

2.1.4 ทิศทางและเป้าหมายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548 - 2551

2.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

2.2.1 แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรม และฝ่ายธรรมศึกษา

2.2.2 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

2.2.3 การจัดหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในปัจจุบัน

2.2.4 การจัดการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา

2.2.5 การสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้ และการสอบธรรมสนามหลวง

2.2.6 การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การจัดการศึกษาของไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ใน 3 เรื่องหลัก คือ การพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมนำความรู้ โดยพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กเพื่อให้มีความรู้พื้นฐานที่เข้มแข็ง มีทักษะชีวิต มีองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังรวมถึงการเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ โดยเน้นการพัฒนาาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร ลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยง หันมาฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ สุดท้ายคือการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุมีผล พัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างโอกาสในการเข้าถึงด้านต่างๆ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคมควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง

การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่นำบุคคลเข้าสู่การดำรงชีวิตในสังคม หรืออาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นกระบวนการอบรมบ่มนิสัยให้มนุษย์สามารถประพฤติปฏิบัติตนและประกอบอาชีพการงานร่วมกับมนุษย์อื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม การศึกษาตามความหมายนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการอบรมบ่มนิสัย การกล่อมเกลาทางสังคม การเตรียมตัวเพื่อให้บุคคลมีทักษะความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งเป้าหมายของการศึกษาดังที่กล่าวนี้ มิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ของคนแต่ละคนเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปสู่สังคมในภาพรวม คือ การนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็ง มีเอกภาพ อันเนื่องมาจากสมาชิกของสังคมมีคุณภาพและร่วมสร้างประโยชน์ให้กับสังคมที่ตนอยู่อาศัย จึงถือได้ว่าครูเป็นคนสำคัญในการสร้างเยาวชนที่ดีและสร้างอนาคตของประเทศ และหากผลผลิตทางการศึกษาไม่มีคุณภาพ ครูก็ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วย อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญของการสร้าง สะสมพลังของชาติ ชาติใดมีทุนทางสังคมแข็งแกร่ง มีคุณภาพดีมีมากน้อยเพียงใด มีปริมาณมากแค่ไหนย่อมขึ้นกับคุณภาพของระบบการศึกษา (ชัยอนันต์ สมุทวณิช อ้างถึงใน ปรัชญา เวสารัชช์, 2546)

โดยสรุป การศึกษาเป็นกระบวนการให้และรับความรู้และประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การทำความเข้าใจให้กระจ่าง การอบรมปลูกฝังค่านิยม การถ่ายทอดศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของสังคม การพัฒนาความคิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข หรือกล่าวโดยรวมก็คือการมีความรู้คู่กับคุณธรรมนั่นเอง

การจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการหรือในระบบ ส่วนใหญ่จัดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานเฉพาะด้านที่ตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ปลูกฝังทักษะ ความรู้ และค่านิยมแก่ผู้เรียน แต่โรงเรียนหรือสถานศึกษาก็ไม่ใช่เป็นช่องทางเดียว ในโลกที่พัฒนาการด้านสื่อและเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาสามารถทำได้อย่างหลากหลาย เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะแต่ละกลุ่ม เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษาในครัวเรือน การจัดการศึกษาโดยชุมชน การศึกษาทางไกลผ่านสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น การจัดการศึกษาในภาพรวมเป็นเรื่องที่สังคมและผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกระดับต้องร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดขึ้นได้ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) มาตรา 6 และ 7 ได้ระบุว่า จะต้องเป็น ไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงอยู่ที่คนไทยโดยทั่วไป ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีประโยชน์ มีความครบถ้วนทุกด้าน คือ ทางกาย คือมีสุขภาพดี สมบูรณ์ แข็งแรง ทางจิตใจ คือมีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตัวเอง สามารถอดทนอดกลั้นต่อแรงกดดันต่างๆ ทางสติปัญญา คือการใช้ความคิด และเหตุผล ความรู้ คือการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคม ปัจจุบัน ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านภาษา คณิตศาสตร์ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พร้อมทั้งมีคุณธรรมและจริยธรรม แสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รักษาศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความละเอียดต่อการประพฤตินในทางเสื่อมเสียหรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้อื่นและสังคม รวมถึงมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รักวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ไทย มีมรรยาทและการวางตนในสังคม รู้จักประมาณตนเอง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ประณีประนอม มีความเมตตา กรุณา มีสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น และดำเนินบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม

หลักสำคัญในการจัดการศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ตามมาตรา 8 ได้กำหนดไว้ 3 ประการ คือ 1. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ครอบคลุมทุกด้าน มิใช่เฉพาะชีวิตการทำงานเท่านั้น เพราะไม่เพียงบุคคลต้องพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพของตนเท่านั้น แต่จำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัว เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม 2. การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมนั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมิน ส่งเสริมให้กำลังใจและปกป้องผู้ปฏิบัติงานที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม 3. การพัฒนาต่อเนื่อง การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกันดูแลให้ความรู้ใหม่ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้กฎหมายยังได้ระบุหลักในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ด้วย อันได้แก่ หลักเอกภาพด้านนโยบาย และให้มีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีนโยบาย หลักการ และเป้าประสงค์ร่วมกัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ดุลยพินิจเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน ใช้หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สถานศึกษาบริหารจัดการได้เอง (School-based management) ส่วนสำคัญอีกประการก็คือ การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) มาตราที่ 47, 48 และ 49 โดยยึดเป้าหมายผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ มาตรฐานการศึกษา มีการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อันเป็นการยกระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาต่อเนื่อง โดยการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรการอบรมมาตรฐานต่างๆ รวมถึงการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้เพื่อการจัดการศึกษา เช่น ทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกันกับหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา

โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมเสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

การประกันสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดสำหรับการยกระดับคุณภาพประชากร ถือเป็นการลงทุนสำคัญ อย่างน้อยรัฐต้องมีหน้าที่จัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน โดยการรองรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย โดยนอกจากการประกันสิทธิรับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว รัฐยังมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ เป็นต้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักที่ว่า การศึกษาต้องครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทย และการศึกษาต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคนไทยสามารถแสวงหาได้โดยสะดวก และที่สำคัญการเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นที่เป็นอยู่ปัจจุบัน และต่อไปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องขยายบริการด้านอื่นมากขึ้น เช่น การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้เป็นไปตามความเหมาะสมและตามความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) มาตราที่ 10, 11 และ 12 ได้กำหนดทั้งสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาไว้กว้างขวางกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตมาก ทั้งสิทธิที่ได้รับจากการจัดการศึกษาของรัฐ บุคคลต้องมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี รัฐต้องจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สิทธิหน้าที่ในการจัดการศึกษาโดยบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับตลอดจนต้องจัดให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว รวมถึงสิทธิในการจัดการศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ รัฐไม่มีอำนาจผูกขาดในการจัดการศึกษา หากประชาชนสามารถจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ก็ต้องยอมให้ประชาชนมีสิทธิจัดการศึกษา เช่น ครอบครัวอาจจัดการศึกษาได้เอง เมื่อจัดการศึกษาแล้วประชาชนก็ย่อมมีสิทธิประโยชน์จากรัฐ เช่น การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ การสนับสนุนให้ใช้เวลาบางส่วนเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนในชั้นเรียนปกติของรัฐ การได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ เนื่องจากการจัดการศึกษาต้องมีค่าใช้จ่ายเพราะเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง รวมถึงการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา เป็นต้น

2.1.1 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบัน พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่ในการจัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่จะสอบได้ชั้นปีที่ 9 ของการศึกษาภาคบังคับ จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติการศึกษา ภาคบังคับ พ.ศ. 2545 ขึ้น หลังจากนั้นก็ได้มีการออกบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ตามมา โดยมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2550)

ด้านหลักการนั้น ได้กำหนดให้สถาบันพระพุทธศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน ส่วนด้านเหตุผลนั้น เนื่องมาจากการที่ในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันศาสนา ดังนั้น เพื่อให้สถาบันพระพุทธศาสนาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาเถรสมาคมได้ โดยรัฐจะส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในรูปแบบอื่น จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎกระทรวงไว้ว่า

โรงเรียน หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก
สามัญศึกษา

สำนักศาสนศึกษา หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม หรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

สำนักเรียน หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
หรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร และสำนัก
เรียนคณะจังหวัด ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

สถาบันพระพุทธศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุและสามเณร
ในโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียนได้ รวมถึงการจัดตั้ง ยุบ รวม เลิกและ
การดำเนินการของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนให้เป็นไปตาม
หลักเกณฑ์และวิธีการที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนดและการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา

นอกจากนั้นกฎกระทรวงดังกล่าวยังได้กำหนดให้โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา
และสำนักเรียน ได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการและเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการ
จัดการศึกษา รวมถึงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา
และสำนักเรียน ตั้งอยู่ในพื้นที่ ส่งเสริม สนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะการจัด
การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม และ
พระปริยัติธรรม แผนกบาลี และให้มีคณะกรรมการ โรงเรียน คณะกรรมการสำนัก
ศาสนศึกษา และคณะกรรมการสำนักเรียน แล้วแต่กรณี ให้สอดคล้องกับนโยบายการ
จัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคม
การศึกษา ส่วนองค์ประกอบ จำนวน คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการได้มา วาระการดำรง
ตำแหน่งและการพ้นตำแหน่ง ตลอดจนการประชุมและการดำเนินงานของ
คณะกรรมการ โรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการ
สำนักเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบที่มหาเถรสมาคมกำหนด

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 คือ มาตรา 37/3 เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่เป็นธุระในการศึกษา
อบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ จะต้องประพฤติ จะต้อง
ปฏิบัติ จะต้องจัด อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือ
ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส แยกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) เป็นธุระในการจัดการศึกษาธรรม

และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และ 2) เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่ฤหัสถ์

2.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาของวัด ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา หรือ สกศ. ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการศึกษาของวัดในระดับนโยบายสำหรับจัดการศึกษาในระบบของวัดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ว่า (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ด้านรูปแบบควรส่งเสริมให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานตามเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมได้รับการสนับสนุนทรัพยากร การติดตามตรวจสอบและประเมินผล เช่นเดียวกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่นๆ ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 14 ให้สถาบันศาสนา ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควร โดยเฉพาะเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด และมาตราที่ 31 กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและกีฬาเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผล การจัดการศึกษา

มาตรา 33 สภาการศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและกีฬากับการศึกษาทุกระดับ พิจารณาการเสนอแนะนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา รวมถึงพิจารณาเสนอแนะนโยบายและแผนในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษา และให้ความเห็นหรือคำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ เช่นเดียวกับมาตรา 33 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณา เสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงมาตรา 37 การบริหารการจัดการศึกษาให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา และมาตรา 38 ให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษามีคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา มีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล จัดตั้ง ยุบรวมหรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมและสนับสนุน

การศึกษาของบุคคล สถาบันศาสนา ให้จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

ด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมจะได้รับงบประมาณอุดหนุนการศึกษาเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ตามจำนวนนักเรียน ด้านระบบบริหารจัดการ ระบบการพัฒนาบุคลากรจะได้รับการพัฒนาตามกรอบการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานอยู่ในมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ และเป็นไปตามข้อกำหนดและมาตรการต่างๆ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

สำหรับข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติในส่วนของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการนั้น สกศ. เสนอให้ผู้บริหารโรงเรียนและผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาควรดำเนินการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ด้วยการสร้างเครือข่ายโรงเรียนขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกัน ทั้งที่เป็นโรงเรียนของรัฐ เอกชน และโรงเรียนของวัดเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) เช่น ในด้านวิธีการบูรณาการศาสนากับการศึกษา และแนวทางการบูรณาการศาสนากับการศึกษาในสถานศึกษาสามารถกระทำได้โดยการบูรณาการด้วยสภาพแวดล้อม เช่น การจัดสภาพแวดล้อมสถานศึกษาด้วยรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนการบูรณาการด้วยการจัดหลักสูตร เช่น การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสามัญศึกษาร่วมกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา และหลักสูตรบาลี และการบูรณาการด้วยการจัดเนื้อหาสาระ เช่น การสอนโดยบูรณาการสาระทางพระพุทธศาสนาเข้ากับรายวิชาต่างๆ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น ประกอบพิธีทางศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

2.1.3 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้โดยสรุปว่า เป็นการคงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล เน้นการศึกษาเพื่อปวงชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นสูงทั้งในด้านสาระ เวลาและการจัดการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้ยังได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังสรุปได้ว่า ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ รวมถึงมีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีทักษะ และศักยภาพในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมถึงเป็นผู้ที่ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี และเข้าใจในประวัติศาสตร์ ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดีมีจิตสำนึก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรเป็น 8 กลุ่ม โดยแยกเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติประกอบด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ประกอบด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ และ 1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน โดยกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นมาตรฐานหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มวิชา และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคล พัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกได้อย่างมีความสุข ดังนั้น หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย การเรียนรู้และประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

สำหรับการจัดหลักสูตรและเวลาเรียนในช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 และปีที่ 4 – 6 การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรที่จัดขึ้นมุ่งเน้นให้

ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสารและพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม โดยจัดเวลาเรียนเป็นรายปี

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเองและพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว พัฒนาความสามารถ ทักษะพื้นฐานด้านการเรียนรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิต ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเสริมสร้างคุณภาพส่วนตัวและชุมชน มีความภูมิใจในความเป็นไทยใช้เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 เป็นหลักสูตร ที่มุ่งเน้นการศึกษา เพื่อเพิ่มความรู้ และทักษะเฉพาะด้าน มุ่งปลูกฝังความรู้ ความสามารถ และทักษะในวิทยาการ และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา และการประกอบอาชีพ มุ่งเน้นพัฒนาตน และประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ ลักษณะหลักสูตรในช่วงชั้นนี้ จัดเป็นหน่วยกิต เพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการจัดแผน การเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความสามารถ ความถนัดความสนใจของผู้เรียน แต่ละคนทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค

2.1.4 ทิศทางและเป้าหมายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548 - 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548)

การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา 2548 - 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นให้ประชากรได้รับโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นต่ำ 12 ปี อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนางานด้านการศึกษาออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ประกอบด้วย 1. ด้านสิทธิและโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2. ด้านการพัฒนาการจัดการและคุณภาพการเรียนรู้ และ 3. ด้านความสามารถในการแข่งขัน โดยทั้ง 3 ด้านดังกล่าวนี้ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือการมุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีแบบแผนเดียวกัน ด้วยกิจกรรมสำคัญรวม 6 ด้าน ประกอบด้วย

1. การสร้างความเสมอภาคและโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา ด้วยการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา รวมถึงประสาน ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยการพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงการจัดเรียนการสอน รวมถึงพัฒนาสื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

3. การเพิ่มศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยการสนับสนุนให้มีครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ พัฒนาระบบบริหารงานบุคคล รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

4. การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ด้วยการพัฒนา ระบบบริหารจัดการศึกษารูปแบบใหม่ พร้อมกับการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการ รวมถึงพัฒนาระบบการวางแผน นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน และการส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกหน่วยงานบริหารราชการ ตามเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

5. การจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยการพัฒนาและยกระดับมาตรฐาน การศึกษา และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

6. การพัฒนามาตรฐานการศึกษาให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการเพิ่ม ศักยภาพการเรียนรู้ด้านภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมถึงการ ส่งเสริมความเป็นเลิศและพัฒนาอัจฉริยภาพ และการเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันทาง วิชาการในระดับนานาชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดทิศทางและเป้าหมาย (Roadmap) ของการดำเนินงานในช่วงระยะเวลา 4 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2551 เพื่อให้ผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการ ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายได้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเอกภาพ ให้ บุคลากรทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมผลักดันการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาการจัดการศึกษาของชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548)

1. การพัฒนาองค์กร ด้วยการจัดแบ่งการดำเนินการออกเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจาก การเร่งรัดออกกฎหมายการบริหารงานบุคคล จากนั้นเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร องค์กรและบุคลากร ด้วยการลดขั้นตอนการทำงาน ฝึกอบรมบุคลากรด้านบริหาร รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหาร โดยการปรับปรุงเครือข่ายให้มี ประสิทธิภาพและลดงานเอกสารให้น้อยลง และการจัดระบบการวัดผลงานองค์กรและ บุคลากร ด้วยการกำหนดรายละเอียดตัวชี้วัดความสำเร็จ วัดและประเมินผลงาน โดยมี

การจัดสรรเงินรางวัลหรือสิ่งจูงใจตามผลงาน และปรับปรุงระบบงบประมาณและนำมาใช้ เช่น การใช้ระบบการจัดการข้อมูลสารสนเทศทางการเงินสำหรับหน่วยงานภาครัฐ Government Fiscal Management Information System หรือ GFMS ในการบริหารจัดการทางการเงิน

2. การพัฒนาโรงเรียนและจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยการตรวจสอบและปรับปรุงฐานข้อมูล ทั้งด้านอาคารเรียน อาคารประกอบและด้านห้องปฏิบัติการ ห้องสมุดและคอมพิวเตอร์ ขณะเดียวกันก็ต้องมีการวางแผนคิดเพื่อการออกแบบด้านต่างๆ ข้างต้น และการปรับปรุงข้อมูลระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานศึกษาเตรียมความพร้อมโดยการจัดเตรียมสถานที่ จัดทำแผนรองรับภารกิจที่ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง และพัฒนาบุคลากรเพื่อนำสู่การปฏิบัติ และมีการบริหารโครงการ ติดตามประเมินผล บำรุงรักษาระบบ ทั้งการติดตามประเมินในขั้นตอนต่างๆ

3. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เริ่มจากการตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลครูให้ทันสมัย มีการพัฒนาและฝึกอบรมครูอย่างหลากหลาย เช่น การปรับปรุงวิธีและหลักสูตรการฝึกอบรม รวมถึงฝึกอบรมครูในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสอน และฝึกอบรมความรู้ด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ต้องจัดทำแผนในองค์กรภายนอก สถาบันรัฐ เอกชนฝึกอบรม โดยการร่วมมือกับรัฐบาล องค์กรต่างประเทศ สุดท้ายคือ การประเมินผลการพัฒนาครูรายบุคคลด้วยการประเมินร่วมกับ โรงเรียน นักเรียน ประเมินผลส่วนบุคคล ส่วนการปรับปรุงสวัสดิภาพ สวัสดิการครู และความก้าวหน้าของครู สามารถทำได้โดยจัดให้ครูได้โยกย้ายตามความประสงค์และความเหมาะสมของทางราชการ จัดการด้านการเงินของครูเพื่อช่วยลดภาระ รวมถึงการจัดให้ครูที่มีความสามารถได้ก้าวหน้าเร็วขึ้น และจัดสวัสดิภาพ สวัสดิการให้แก่ครูที่อยู่ในท้องถิ่นชนบท

4. การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน สามารถเริ่มต้นได้ทั้งสองขั้นตอนไปพร้อมกัน คือ เริ่มจากการประเมินหลักสูตรปัจจุบัน โดยประเมินจากนักเรียน ประเมินจากครูโรงเรียน ขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาหลักสูตร ตำราเรียนด้วยการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักสูตรของต่างประเทศ จากนั้นจึงมาถึงขั้นตอนการปรับปรุงหลักสูตร ตำราเรียนให้ทันสมัย ส่วนการปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียนก็มีหลากหลายวิธีเช่นเดียวกัน โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดังนี้ ปรับตัวชี้วัดรายวิชา ปรับตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรม ปรับวิธีการประเมินผลที่ทำให้นักเรียนเรียนสม่ำเสมอ รวมถึงการปรับวิธีการสอนที่เน้นกระบวนการคิด และ

เปิดโอกาสให้มีการเทียบโอนรายวิชาระหว่างโรงเรียน จากนั้นจึงทำการประเมินผลผู้เรียน

5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน โดยการสร้างโรงเรียนใกล้บ้าน เพิ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์ให้ทั่วถึงทุกภูมิภาค และเพิ่มจำนวนโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ (English Program) รวมถึงการปรับปรุงระบบเงินอุดหนุนรายหัวผู้เรียนและอื่นๆ ให้แก่นักเรียนยากจน พิจารณาจัดโอกาส จัดให้มีอาสาสมัครของชุมชนมาช่วยการสอน ตลอดจนการเชิญชวนภาคเอกชนให้สนับสนุนโรงเรียน และจัดให้ผู้ปกครองและชุมชนใช้โรงเรียนเป็นแหล่งความรู้และนันทนาการ และสร้างระบบการพัฒนานักเรียนให้มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ดี ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา เป็นต้น

จากกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบาย ทิศทางและเป้าหมายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548 – 2551 ตลอดจนแนวทางการจัดการศึกษาของวัด ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รวมถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และมติของมหาเถรสมาคม การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา จึงคงดำเนินการตามกรอบทิศทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 5 ด้าน ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปเป็นกรอบแนวคิดให้สอดคล้องกับบริบทของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษามากยิ่งขึ้น เป็นกรอบการจัดการศึกษา รวม 6 ด้าน ได้แก่

1. การจัดองค์กร ซึ่งหมายถึงการกำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติงาน การมอบหมายงาน การติดตามประเมินผล รวมถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ และการสั่งการวินิจฉัยงานโดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศในสำนักเรียน

2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง การจัดการด้านบรรยากาศแวดล้อมเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการบริหารจัดการด้านงบประมาณ และการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการสอนวิชาธรรมศึกษาแก่นักเรียนธรรมศึกษา ระดับธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในสำนักเรียน

3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา หมายรวมถึงการดำเนินการสรรหา การกำหนดภาระงาน รวมถึงการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และให้การยกย่องแก่ผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในสำนักเรียน

4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดเตรียม ปรับปรุง พัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตร การนิเทศการศึกษา การจัดการเวลาในการทำการเรียนการสอน ตลอดจน การบูรณาการหลักสูตรโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของ นักเรียนธรรมศึกษา แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาของสำนักเรียน

5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน โดยมีการจัดกิจกรรมหรือ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาธรรมศึกษา รวมถึงการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียน และการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนธรรมศึกษาในการเข้าสอบธรรม สนามหลวง

6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน อันเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมเป็น ครูพี่เลี้ยง การสนับสนุนทุนทรัพย์หรือวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงการจัดหลักสูตรและการจัดกิจกรรมของ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน ในสำนักเรียน

2.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

2.2.1 แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรม และฝ่ายธรรม ศึกษา

2.2.1.1 การศึกษาในระบบ

องค์กรทางพุทธศาสนา ได้จัดการศึกษาที่มีหลักสูตร การเรียนการสอน การสอบ ความรู้เพื่อเลื่อนชั้น และใบรับรองการผ่านความรู้ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปถึงระดับสูง สามารถแบ่ง ออกเป็น 2 ส่วนคือ การศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป และการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร

(<http://tutorial.gotoknow.org/archive/2006/02/05/16/10/03/e14458>)

- 1) การศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป แบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน คือ
 - (1) การศึกษาปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
 - (2) การศึกษาพระพุทธศาสนาวินยาธิการ คือ การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชน เพื่อเรียนพิเศษในวันอาทิตย์ นอกจากวิชาสายพุทธศาสนาแล้วยังมีวิชาเสริมอื่นอีกคือ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ เป็นต้น การศึกษาชั้นนี้เป็นการศึกษาแบบให้เปล่า
 - (3) การศึกษาพระปริยัติธรรม เฉพาะผู้ไม่ได้บวชเรียกว่า ธรรมศึกษา การเรียนการสอนจะให้พระที่มีความรู้ความสามารถไปสอนตามสำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน

ต่างๆ หรือไม่ก็จัดการเรียนการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ที่วัดอันเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมของชุมชน

(4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่จะเรียนพระพุทธศาสนาในเชิงลึก ภายใต้การจัดการศึกษาโดยตรงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง มีตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท และเอก ปัจจุบัน นอกจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งแล้ว ยังมีมหาวิทยาลัยอื่นอีกที่เปิดให้เรียนพระพุทธศาสนาในเชิงลึก เช่น หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะที่มหาวิทยาลัยมหิดลกำลังทำหลักสูตรปริญญาเอกเกี่ยวกับพุทธศาสนาเช่นกัน

2) การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

(1) ปริยัติธรรมแผนกธรรม แบ่งออกเป็น นักธรรมชั้นตรี โท และเอก โดยเทียบให้ผู้จบนักธรรมชั้นเอกเท่ากับ ป.6

(2) ปริยัติธรรมแผนกบาลี แบ่งเป็น บาลีประโยค 1-2 ป.ธ.3 ป.ธ.4 - ป.ธ.9 โดยเทียบให้ผู้สอบผ่านปริยัติธรรมระดับ 3 (ป.ธ.3) เทียบเท่า ม.3 ปริยัติธรรมระดับ 5 (ป.ธ.5) มีประสบการณ์ทำงาน โดยได้รับใบเทียบความรู้และปริยัติธรรมระดับ 6 (ป.ธ.6) เทียบเท่า ม.6 และปริยัติธรรมระดับ 9 เทียบเท่า ปริญญาตรี (สาขาวิชาเอกภาษาบาลี)

(3) ปริยัติธรรมแผนกสามัญ มีการจัดการเรียนการควบคู่กันระหว่างวิชาสายสามัญและวิชาสายพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ม.1-ม.6

เมื่อผ่านระดับ ม.6 หรือเทียบเท่า ผู้เรียนสามารถนำไปผ่านความรู้ไปสมัครเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาที่สูงขึ้นได้ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-ปริญญาเอก นอกจากนั้นความรู้ที่ได้จากการศึกษายังนำไปพัฒนาชีวิต ครอบครัว องค์กร ประเทศชาติ โดยเฉพาะด้านคุณค่าทางจริยธรรมได้เป็นอย่างดี

2.2.1.2 การศึกษานอกระบบ

สถานศึกษาที่สำคัญซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ คือ วัด และบุคลากรที่สำคัญในการให้ความรู้คือ พระสงฆ์ การศึกษานอกระบบมีหลักสูตรใหญ่คือ พระไตรปิฎก อันเป็นคัมภีร์หลักทางพระพุทธศาสนา ส่วนเนื้อหาของการเรียนรู้นั้นขึ้นอยู่กับพระสงฆ์จะเป็นผู้จัดการถ่ายทอดออกทางอักขระวิธีบ้าง เทศนาวิธีบ้าง อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษานอกระบบนี้ไม่มีการสอบความรู้เพื่อเลื่อนชั้นและไม่มีใบรับรองผ่านความรู้ หากแต่เป็นการเรียนรู้เพื่อฝึกฝนตัวเอง การเรียนรู้เพื่อทาลายความไม่รู้ และการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนศรัทธา

การศึกษานอกระบบอาจแยกผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (<http://tutorial.gotoknow.org/archive/2006/02/05/16/10/03/e14458>) 1. กลุ่มชาวพุทธที่ยังยึดมั่นใน

จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมความเป็นพุทธแบบไทย 2. กลุ่มนักวิชาการ อันประกอบด้วยคณนอกระพุทธศาสนาและชาวพุทธที่ศึกษาจากสาขาวิชาอื่นๆ และหันมาจับงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ทั้ง 2 กลุ่มนี้ อาจมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มแรก อาจมองเพียงการอุปถัมภ์บำรุง การอนุรักษ์และการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ตามจารีตเดิม ส่วนกลุ่มหลังอาจสงสัยในความเป็นพระพุทธศาสนา เมื่อมีความรู้ความเข้าใจจึงนำหลักการทางพุทธศาสนาไปใช้กับเนื้องานที่ตนรับผิดชอบ

2.2.2 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรมนั้นเกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2549)

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมานั้นนิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่าภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนา ทั้งในด้านการศึกษา ปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยขึ้นสำหรับสอนภิกษุสามเณรในวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อปี พ.ศ. 2435 เป็นต้นไป โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัดแต่งแก้กระทู้ธรรม ผลปรากฏว่าการเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยครั้งนี้ได้ผล ทำให้ภิกษุสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยากจากนั้นจึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุสามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับในปี พ.ศ. 2448 ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งภิกษุทั้งหมดจะได้รับการยกเว้น ส่วนสามเณรจะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงกำหนดหลักสูตร องค์สามเณรผู้รู้ธรรมขึ้น

ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น องค์นักธรรม สำหรับภิกษุสามเณรชั้นนวกะ หรือผู้บวชใหม่ทั่วไป ได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2454

และโปรดให้สอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตรเป็นสถานที่สอบ การสอบครั้งแรกนี้มี 3 วิชา คือ ธรรมวิภาคใน นวโกวาท แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท

หลังจากนั้นได้ปรับปรุงหลักสูตรของค่านักธรรมให้เหมาะสมสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จะได้เรียนรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีการแบ่งหลักสูตรออกเป็น 2 อย่าง คือ อย่างสามัญ เรียนวิชา ธรรมวิภาคในนวโกวาท และเรียงความแก้กระทู้ธรรม และอย่างวิสามัญ คือเพิ่มแปลอรรถกถาธรรม บทที่มีแก้อรรถบาลีไวยากรณ์และสัมพันธ์ และวินัยบัญญัติที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญและ วิสามัญ และในปี พ.ศ. 2456 ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรนักธรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยได้เพิ่มหลักสูตร หมวกคติปฏิบัติเข้าไปในส่วนของธรรมวิภาคด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส หากภิกษุสามเณรรูปนั้นๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เรียกว่า นักธรรม ชั้นตรี การศึกษาพระธรรมวินัยแบบใหม่นี้ ได้รับความนิยมจากหมู่ภิกษุสามเณรอย่างกว้างขวาง และแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว ในเวลาเพียง 2 ปีแรกก็มีภิกษุสามเณรสมัครเข้าสอบสนามหลวง เกือบพันรูป และเมื่อทรงเห็นว่าการศึกษาให้นักธรรมนั้นอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่พระศาสนาและภิกษุ สามเณรทั่วไป ต่อมาจึงได้ทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือ ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโท และหลักสูตรนักธรรมชั้นเอก ซึ่งกลายมาเป็นหลักสูตรการศึกษา ขึ้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบต่อมาจนทุกวันนี้

ในเวลาต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินิวัตน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุ สามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่เป็นฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะ สำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้นเรียกว่า ธรรมศึกษา มีครบทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุ สามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรม และอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบ ธรรมศึกษาตรีเมื่อ พ.ศ. 2472 และได้เปิดสอนครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชาย เข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการศึกษาปริยัติธรรมนั้นได้แยกออกเป็น แผนกธรรม แผนกบาลี การศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาในมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ 2 แห่ง มหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีการจัดการ ดังนี้

1. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรม ชั้นโท นักธรรมชั้นเอกสำหรับพระภิกษุ สามเณร และธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท

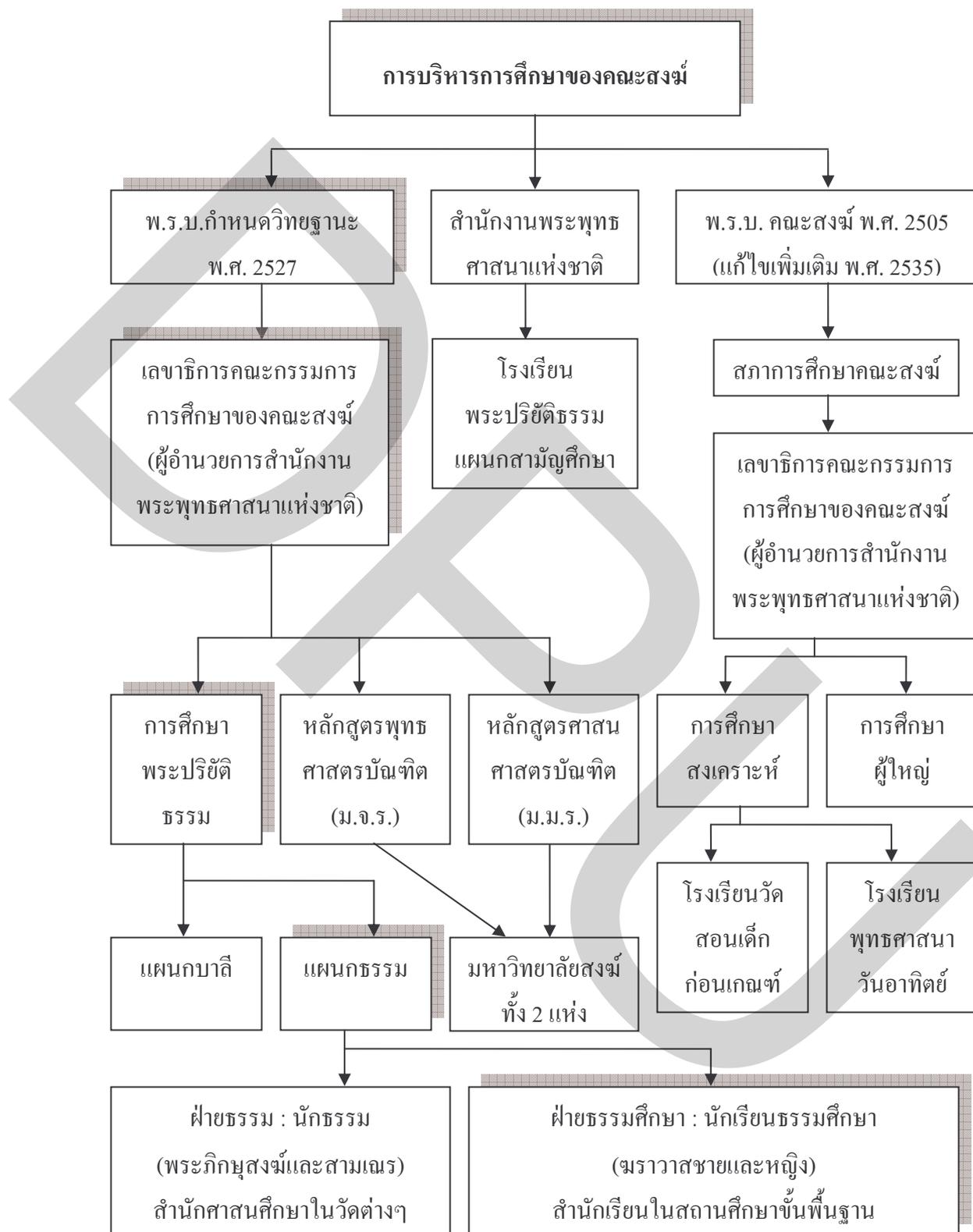
ธรรมศึกษาชั้นเอกสำหรับภราดร โดยมิวิชาที่ศึกษา 4 รายวิชา คือ พุทธประวัติ ธรรม วินัย และ เรียงความแก้กระทู้ธรรม

2. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี การศึกษาแผนกนี้แบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือ เปรียญธรรมประโยค 1 - 2 และเปรียญธรรม 3 ถึง 9 ประโยค โดยมีการเรียนมุ่งเน้นในเรื่องของ ภาษาบาลีและหลักธรรมตามพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น

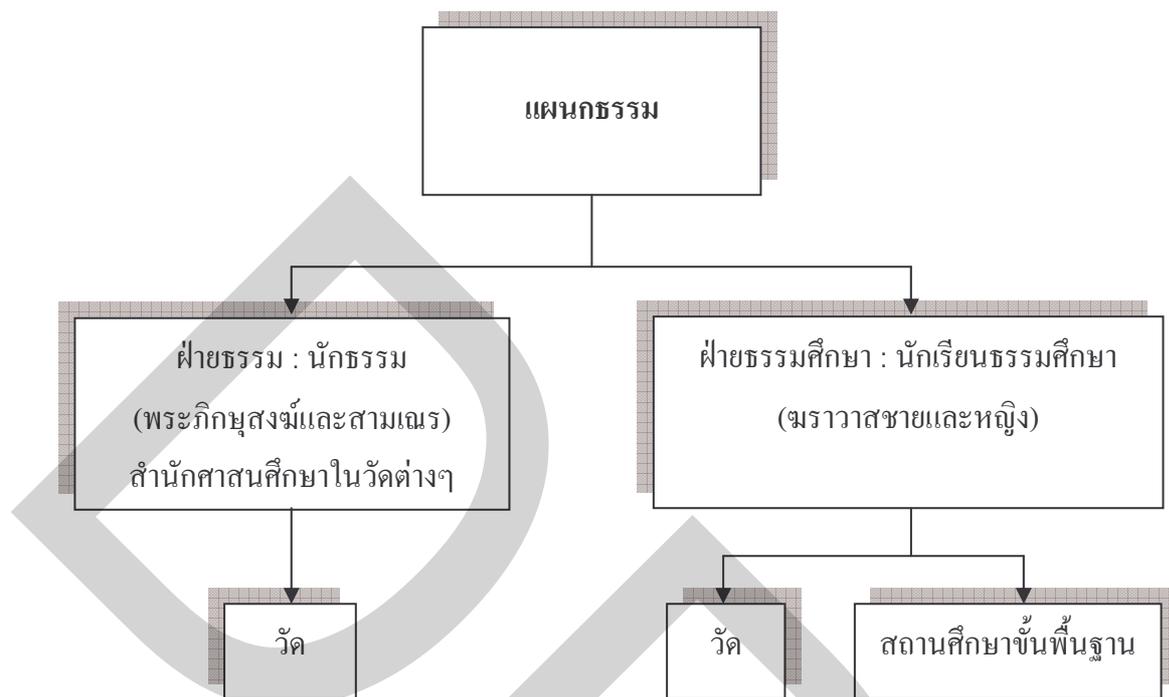
3. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดเสริมขึ้นส่วนที่เป็น การศึกษาพระปริยัติธรรมจากของเดิมที่มีอยู่ คือ แผนกธรรมและแผนกบาลีเพื่อให้ผู้ศึกษามีโอกาส ได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มขึ้น โดยมีการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งการ ศึกษาวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เป็นการประยุกต์การเรียนรู้ทาง พระพุทธศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ

โดยความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาของสงฆ์กับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมในปัจจุบันสามารถแสดงเป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาของสงฆ์กับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
ที่มา : กรมการศาสนา, 2542

ภาพที่ 2.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมและฝ่ายธรรมศึกษา
ที่มา : กรมการศาสนา, 2542

2.2.3 การจัดหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในปัจจุบัน

หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แบ่งออกเป็นหลักสูตรสำหรับพระภิกษุ สามเณร ซึ่งเรียกว่าฝ่ายนักธรรม มี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก โดยสำนักงานข้าราชการพลเรือน หรือ ก.พ. เทียบวิทยฐานะแก่นักธรรมชั้นตรีให้เท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนต้น หรือ ป.4 นักธรรมชั้นโทเท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย หรือ ป.5 และนักธรรมชั้นเอกเท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย หรือ ป.6 และหลักสูตรสำหรับฆราวาส ซึ่งเรียกว่าฝ่ายธรรมศึกษา มี 3 ระดับ ได้แก่ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก (กรมการศาสนา, 2542 : 106)

รายละเอียดของหลักสูตรต่างๆ มีดังต่อไปนี้ (<http://www.pantown.com/board.php>)
หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี มีวิชาที่จะต้องเรียน 5 วิชา ซึ่งแต่ละวิชาจัดเป็นหนึ่งส่วน ทั้งหมดมี 5 ส่วนอันประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 วิชาพุทธประวัติแบ่งออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 ปฐมกาล กล่าวถึงเรื่องราวความเป็นไปของพระพุทธเจ้าก่อนบำเพ็ญพุทธกิจ

ตอนที่ 2 ปฐมโพธิกาล กล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้าในระยะเวลาช่วงแรกหลังการตรัสรู้จนถึงได้พระอัครสาวก

ตอนที่ 3 มัชฌิมโพธิกาล และปัจฉิมโพธิกาล มัชฌิมโพธิกาล กล่าวถึงการบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้าตอนกลาง นับตั้งแต่ประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ จนถึงปลงพระชนมายุสังขาร ปัจฉิมโพธิกาล กล่าวถึงระยะเวลาบำเพ็ญพุทธกิจตอนท้าย คือตั้งแต่ปลงพระชนมายุสังขารถึงปรินิพพาน

ตอนที่ 4 อปรกาล และสังคีตีกถา อปรกาล กล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วถึงแจกพระบรมสารีริกธาตุ สังคีตีกถา กล่าวถึงการทำสังคายนาจัดหมวดหมู่และตรวจชำระพระธรรมวินัย

ส่วนที่ 2 วิชาศาสนพิธี แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 กุศลพิธี กล่าวถึงพิธีบำเพ็ญกุศลคือการทำความดี

ตอนที่ 2 บุญพิธี กล่าวถึงพิธีทำบุญในงานมงคลและอวมงคล

ตอนที่ 3 ทานพิธี และปกิณกพิธี ทานพิธีกล่าวถึงวิธีถวายทานต่างๆ ปกิณกพิธี กล่าวถึงพิธีเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติบางประการ เช่น วิธีแสดงความเคารพพระ และวิธีประเคนของพระ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 วิชาธรรม แบ่งออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 ธรรมะหมวด 2 และหมวด 3

ตอนที่ 2 ธรรมะหมวด 4

ตอนที่ 3 ธรรมะหมวด 5, 6, 7, 8, 10

ตอนที่ 4 คิหิปฏิบัติ ข้อปฏิบัติของคฤหัสถ์

ส่วนที่ 4 วิชาเบญจศีลเบญจธรรมแบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 เบญจศีล กล่าวถึงศีล 5 ตั้งแต่สิกขาบทที่ 1 ถึงสิกขาบทที่ 5

ตอนที่ 2 เบญจธรรม กล่าวถึงกัลยาณธรรม 5 ประการที่คู่กับเบญจศีล

ส่วนที่ 5 วิชาเรียงความแก่กระฐักรวมเป็นส่วนเดียวไม่ได้แบ่งออกเป็นตอนแต่ประการใด

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท มีวิชาที่จะต้องเรียน 5 วิชา ประกอบด้วย (ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สัตย์ และคณะ, 2546)

ส่วนที่ 1 วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม เป็นวิชาเขียนเรียงความอธิบายพุทธศาสนสุภาษิตที่กำหนดให้ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดและนำเสนอเป็น กำหนดให้เรียนในหลักสูตร 5 หมวด คือ 1. อัตถวรรค คือ หมวดตน 2. กัมมวรรค คือ หมวดกรรม 3. ขันติวรรค คือ หมวดอดทน 4. ปัญญาวรรค คือ หมวดปัญญา และ 5. เสวนาวรรค คือ หมวดคบหา

ส่วนที่ 2 วิชาธรรมวิภาค เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตร คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ท่านจำแนกไว้เป็นหมวด มีทั้งหมด 10 หมวด

ส่วนที่ 3 วิชาอนุพุทธประวัติ ศึกษาเกี่ยวกับประวัติของพระอรหันตสาวก ผู้ดำรงเอตทัคคะ 40 รูป โดยศึกษาถึงชาติกำเนิด มูลเหตุที่ออกบวช การบรรลุธรรม ปฏิปทาจริยวัตร และบทบาทสำคัญในการประกาศศาสนา ตลอดจนการบำเพ็ญบารมีธรรมในอดีตชาติ ซึ่งผู้เรียนสามารถยึดถือเป็นแบบในการดำรงชีวิตให้มีความสุขได้

ส่วนที่ 4 วิชาศาสนพิธี ศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อผู้เรียนจะารู้และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามธรรมเนียมนิยม โดยมีขอบข่ายที่จะต้องศึกษาดังนี้ 1. กุศลพิธี 2. บุญพิธี 3. ทานพิธี และ 4. ปกิณกพิธี

ส่วนที่ 5 วิชาอุโบสถศีล เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอุโบสถศีลในหัวข้อดังต่อไปนี้ ประเภทและความหมายของศีล การถึงไตรสรณคมน์ ประวัติความเป็นมาและประเภทของอุโบสถ องค์แห่งอุโบสถศีล วิธีสมาทานอุโบสถศีล การปฏิบัติตนในการถืออุโบสถศีล และอานิสงส์ของการถืออุโบสถศีล

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก มีวิชาที่จะต้องเรียน 4 วิชา ประกอบด้วย (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, 2549)

ส่วนที่ 1 วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชานี้จะให้นักเรียนธรรมศึกษาแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนาโวหาร โดยอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบไม่น้อยกว่า 3 สุภาษิต และบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย แต่ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำซ้อนกันหากแต่ซ้ำคัมภีร์ได้ ไม่ห้ามสุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง

ส่วนที่ 2 วิชาธรรม ศึกษาเกี่ยวกับนิพพิทา วิจารณ์ และนิพพาน

ส่วนที่ 3 วิชาพุทธ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหามุขานุพุทธประวัติ กับข้อธรรมในท้องเรื่องนั้น หลักสูตรใช้หนังสือพุทธประวัติ เล่ม 1 – 3

ส่วนที่ 4 วิชาวินัย ผู้จะเข้าเรียนและเข้าสอบประโยคธรรมศึกษาชั้นเอก ต้องได้ประโยคธรรมศึกษาชั้นโทในสนามหลวงมาแล้ว สำหรับการเรียนในหลักสูตรจะใช้หนังสือสูตรกรรมบาลของพระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ)

2.2.4 การจัดการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา

การจัดการเรียนภายในสำนักเรียนนั้นจะกำหนดวันเวลาเรียนไว้ในแผนการสอนของสถานศึกษาปกติ ในรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาซึ่งจะมีความยืดหยุ่นในการจัดสรรเวลาในแต่ละสัปดาห์ โดยอาจจะเป็นสัปดาห์ละหนึ่งหรือสองชั่วโมงเนื่องจากเป็นการจัดการสอนในลักษณะการบูรณาการรายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาเข้ากับเนื้อหาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมชั้นต่างๆ ทั้งตรี โท เอก แต่จะต้องมีเนื้อหาครบถ้วนตามรายวิชาของหลักสูตร เช่น นักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรีก็ต้องเรียนให้ครบทั้ง 5 วิชาภายในภาคการศึกษาแรกซึ่งนับเริ่มจากเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน (พระครูสังฆรักษ์ประสิทธิ์ สิทธิโก, 2551) หลังจากนั้นก็จะถึงขั้นตอนการสอบไล่ปลายภาคการศึกษา และการเข้าสอบธรรมสนามหลวงตามที่ทางสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้กำหนดวัน เวลา และสถานที่เอาไว้ตามลำดับ

สำหรับวิธีการศึกษานั้นจะเน้นรูปแบบการฟังบรรยายจากพระอาจารย์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน โดยจะศึกษาเนื้อหาไปตามลำดับและทำแบบทดสอบในแต่ละตอน เสร็จแล้วตรวจคำตอบจากเฉลยท้ายเล่ม ซึ่งทางสำนักเรียนจะมีหนังสือคู่มือประกอบให้ผู้เรียนทุกคน (พระมหาวิวัฒนา จันทโชโต, 2550) และหากมีปัญหาใดๆ ในการเรียน ผู้เรียนสามารถที่จะสอบถามพระอาจารย์ผู้สอนหรือไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้อีกทางหนึ่ง

2.2.5 การสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้ และการสอบธรรมสนามหลวง

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษานั้น ทางสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบในการออกประกาศฉบับต่างๆ เพื่อกำหนดหลักสูตร และจัดการสอบ โดยใช้ข้อสอบกลางที่เรียกว่า การสอบสนามหลวง ในทุกระดับปีละ 1 ครั้ง รวมถึงการวัดผลการศึกษาด้วย ซึ่งการวัดผลนี้จะมีการแบ่งออกเป็น 2 เกณฑ์ด้วยกัน คือ สอบผ่าน และสอบไม่ผ่าน ดังนั้น การสอบธรรมสนามหลวงจึงเป็นมาตรฐานกลางที่จะวัดผลการเรียนการสอน และผลการสอบธรรมสนามหลวงก็เป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพการเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษาใน แต่ละสำนักเรียน (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2548 : คำนำ) เพื่อให้การเรียนรู้วิชาธรรมศึกษาดำเนินไปในแนวทางที่เหมือนกันทั่วประเทศ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาของสำนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นการวัดผลการเรียนจะแยกออกเป็น 2 รูปแบบ คือรูปแบบแรกเป็นการวัดผลในชั้นเรียนปกติในรายวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ซึ่งจะมีการให้เกรดตามคะแนนที่ผู้เรียนทำคะแนนสอบได้บวกกับคะแนนเก็บที่มาจากแบบฝึกหัดต่างๆ ในช่วงที่ผ่านมา และรูปแบบที่ 2 เป็นการวัดผลการเรียนในหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา

ด้วยการสอบธรรมสนามหลวงซึ่งจัดการ ควบคุม ดูแลการสอบโดยสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง

สามารถสรุปขั้นตอนโดยรวมทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวได้ตามลำดับดังนี้ (พระครูสังฆรักษ์ ชงชัย ชยธมฺโม, 2550) 1) ประเมินจากการทำแบบทดสอบในแต่ละตอน 2) ประเมินจากกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน และ 3) ประเมินจากการสอบธรรมสนามหลวงซึ่งจะมีการจัดสอบพร้อมกันทั่วประเทศปีละ 1 ครั้ง ซึ่งทางสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงจะได้มีการประกาศวัน เวลา และสถานที่ให้นักเรียนธรรมศึกษาได้ทราบ โดยทั่วกัน ณ สำนักเรียน และทางระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ตผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง

2.2.6 การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การจัดองค์กรในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาจะมีความแตกต่างจากการจัดองค์กรในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรม สำหรับพระภิกษุ สามเณร เนื่องจากไม่ได้มีการจัดการเรียนการสอนภายในบริเวณวัด หากแต่เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีสิทธิ์ในการสมัครเข้าเรียนหลักสูตรธรรมศึกษาตรี โท และ เอก ในวิชาธรรมศึกษาตามกลุ่มสาระสังคมศึกษาภายในสถานศึกษาของตนเอง

สำหรับขั้นตอนในการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา หรือสำนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาเริ่มต้นจากพระราชบัญญัติกำหนดวิถยฐานะ พ.ศ. 2527 ภายใต้การดูแลคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์คณะหนึ่ง ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ แม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง นายกสภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประธานกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย อธิการบดีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิบดีกรมการฝึกหัดครู อธิบดีกรมการศาสนา อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน อธิบดีกรมวิชาการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเป็นกรรมการ กัปกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกินเจ็ดคน ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ให้คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์เลือกกรรมการผู้หนึ่งเป็นรองประธานกรรมการ ให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ และให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ ในรูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาหรือนักเรียนธรรมศึกษา คือผู้เรียนที่เป็นฆราวาสชายและหญิงซึ่งจัดการเรียนการ

สอนอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (พระราชบัญญัติกำหนดวิถีสถานะผู้สำเร็จวิชาการ พระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2527)

สำหรับการจัดการด้านบุคลากรนั้น ทางสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการนักเรียนจะใช้โครงสร้างการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีอยู่แล้วเป็นหลัก แต่ในส่วนของผู้สอนธรรมศึกษานั้นจะต้องเป็นพระสงฆ์ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก ซึ่งมาจากพระภายในวัดและวัดใกล้เคียงเข้ามาเป็นครูอาสาช่วยสอน และอีกส่วนหนึ่งนั้นจะมาจากผู้สอนที่เป็นฆราวาสโดยต้องจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นเอกเช่นเดียวกัน

ส่วนการจัดห้องเรียนตามหลักสูตรธรรมศึกษานั้นจะจัดตามระบบการเรียนในชั้นเรียนปกติของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกประการ โดยแต่ละห้องเรียนจะมีผู้เรียนประมาณ 40 – 50 คน ขึ้นอยู่กับทางสถานศึกษาจะกำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ รวมถึงตำราเรียนที่ทางสำนักเรียนเป็นผู้แจกให้ฟรี เนื่องจากงบประมาณที่ใช้จัดการเรียนการสอนนั้นจะเป็นงบประมาณที่ทางสถานศึกษาได้รับมาตามปีงบประมาณนั้นๆ เป็นหลัก แต่บางส่วนก็ได้มาจากการบริจาค บอกรบุญไปยังผู้ปกครองของนักเรียนธรรมศึกษาเป็นครั้งคราว เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น

การจัดการสอบและการเลื่อนชั้นของนักเรียนธรรมศึกษานั้น ทางสำนักเรียนจะจัดให้มีการสอบเพื่อวัดผลและประเมินผลการเรียน โดยสำนักเรียนธรรมศึกษาจะนำข้อสอบเก่าและข้อสอบใหม่มาออกทดสอบเพื่อวัดความรู้ ความสามารถ และทักษะของนักเรียนธรรมศึกษาเพื่อนำมาเป็นแนวในการปรับปรุงการเรียนการสอน ในกรณีที่นักเรียนธรรมศึกษาที่ทดสอบได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ จะจัดการอบรมทดสอบเพิ่มเติมให้เฉพาะกลุ่ม นอกจากนั้นมีการวัดผลประเมินผลทางพฤติกรรมด้วย ทั้งในด้านการแต่งกาย การพูดจา การแสดงออก การมีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนนักเรียน ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ในสำนักเรียน ส่วนการวัดผลประเมินผลแบบเลื่อนชั้นเรียนจากธรรมศึกษาชั้นตรีขึ้นไปเป็นธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอกนั้นจะมีการวัดผลประเมินผลแบบเลื่อนชั้นเรียน อันเป็นการวัดผลประเมินผลของแม่กองธรรมสนามหลวงตามเกณฑ์หลักสูตรการศึกษา ซึ่งถือเป็นการวัดผลตามจุดหมายปลายทางความรู้ ความจำ และทักษะของผู้เรียน

ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ทั้ง 27 สำนักเรียนนั้น ทางวัดและสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการกันเอง โดยไม่มีกฎระเบียบที่ว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความพร้อมของสำนักเรียนนั้นๆ ทั้งในด้านของบุคลากร ผู้เรียน และทุนทรัพย์ ซึ่งจะได้รับจากกรมการศาสนาตามจำนวนของผู้ที่สอบธรรมสนามหลวงระดับมัธยมศึกษาตรี ธรรม

ศึกษาโท และธรรมศึกษาเอกได้ในแต่ละปี โดยการจ่ายย้อนหลังให้แก่สำนักเรียนประมาณรายละเอียด 90 บาท เท่านั้น ส่วนครูผู้สอนไม่ได้กำหนดว่าต้องมีวุฒิครู แต่ต้องมีความรู้ในเนื้อหาและมีศรัทธาที่จะสอนก็สามารถเป็นครูสอนได้ (กรมการศาสนา, 2541 : 15)

ในส่วนของนักเรียนธรรมศึกษานั้นจะเป็นผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจะทำการสอนรวมอยู่ในเนื้อหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา เช่น ในวิชาพระพุทธศาสนา เป็นต้น ใช้เวลาเรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายนในแต่ละปี ซึ่งจำนวนของนักเรียนธรรมศึกษาในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ในปี พ.ศ. 2548 มีดังนี้ (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2549) นักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 3,861 คน นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน 1,142 คน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 196 คน รวมนักเรียนธรรมศึกษาทั้งสิ้น จำนวน 5,199 คน

2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุแทน โคตรภูเวียง (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคคณะสงฆ์ 9 พบว่า โครงสร้างการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในภาคคณะสงฆ์ 9 ส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างการบริหารที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นแบบโครงสร้างสายงานหลัก โดยมีผู้จัดการเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รองลงมาคือครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าฝ่ายรับผิดชอบงานฝ่ายต่างๆ ลดหลั่นกันลงมา ซึ่งมักจะมี 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายทะเบียน และฝ่ายปกครอง ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นว่าโรงเรียนได้ปฏิบัติงานบริหารการศึกษาทั้ง 6 ด้าน คือ วิชาการ บุคลากร ธุรการ กิจกรรมนักเรียน อาคารสถานที่ และความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการบริหารที่สำคัญได้แก่ เงินงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรที่มีความสามารถทางการศึกษา

สุจิต เหมวัล (2537) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 และ (2) เพื่อแสวงหาข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน 54 รูป หัวหน้ากลุ่มวิชา 6 กลุ่ม ตามโครงสร้างของหลักสูตรจำนวน 162 รูป และนักเรียนจำนวน 270 รูป จากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 จำนวน 27 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คำถามเป็นประเด็นสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรของโรงเรียน 10 ด้าน ได้แก่

การใช้หลักสูตรและเอกสารหลักสูตร การใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน การจัดครูเข้าสอน การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การจัดสอนซ่อมเสริม การจัดทำและการใช้สื่อ การจัดห้องสมุด โรงเรียน การจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรการวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ลักษณะแบบสอบถาม เป็นมาตราส่วนประมาณค่าสำรวจรายการ เดิมคำและแบบปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีทางสถิติ โดยหาค่าความถี่และร้อยละ

ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของหลักสูตรการบริหาร โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 โดยส่วนรวมมีปัญหายอยู่ทุกด้าน 2. เมื่อพิจารณาจากค่าร้อยละของระดับปัญหาในแต่ละด้าน พบว่า ประเด็นปัญหาที่มีค่าร้อยละ สูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ 2.1 โรงเรียนไม่มีเงินสำหรับจัดซื้อเอกสารหลักสูตรสำหรับครู 2.2 โรงเรียนไม่มีเอกสารหลักสูตรสำหรับครู 2.3 โรงเรียนไม่มีเงินสนับสนุนในการเชิญวิทยากรมา ให้ความรู้แก่นักเรียน 2.4 โรงเรียนไม่มีเงินที่จะจ้างครูพิเศษมาทำการ สอนที่โรงเรียน 2.5 โรงเรียน ไม่สามารถจัดครูเข้าสอนได้ตรงตาม วิชาเอก-วิชาโท ที่จบการศึกษา 2.6 รายวิชาวิทยาศาสตร์ใน เนื้อหาวิชาที่มีการทดลองนักเรียนไม่ได้ทำการทดลอง 2.7 โรงเรียนไม่มีห้องเรียนภาคปฏิบัติใน กลุ่มวิทยาศาสตร์ 2.8 โรงเรียนไม่สามารถจัดคาบสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนได้ 2.9 โรงเรียน ขาดงบประมาณสำหรับซื้อสื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาผลิตสื่อการสอน 2.10 โรงเรียน ไม่มีห้องสมุด 2.11 โรงเรียนขาดงบประมาณสำหรับสร้างห้องสมุดและจัดซื้อหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ 2.12 กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนไม่สนองความต้องการและตรงตาม ความถนัดของนักเรียน 2.13 ครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรไม่มีความรู้ ความเข้าใจในกิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.14 โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ในการวัดและประเมินผล 2.15 โรงเรียนไม่มีแผนการนิเทศที่เป็นระบบและชัดเจน 2.16 ไม่มี การติดตามผลและประเมินผลการปฏิบัติการสอนของครูเพื่อนำมาใช้ประกอบการนิเทศ

จรัส ในเสนา (2538) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาของ โรงเรียน พระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 โดยการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษา การจัดการ ศึกษาของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 โดยแบ่งความ มุ่งหมายเป็น 3 ประการ คือ 1) สภาพ ทั่วไปของโรงเรียนพระปริยัติธรรม 2) ปัญหาเกี่ยวกับ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านงบประมาณ ด้านอุปกรณ์การ ศึกษา และด้านการ ประชาสัมพันธ์ 3) เปรียบเทียบปัญหาของ โรงเรียนตามจำนวนแผนกที่เปิดทำการสอน ประชากรที่ ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 จำนวน 150 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น ตามจำนวนแผนกที่เปิด ทำการสอนได้จำนวน 134 โรงเรียน

ผลการวิจัย พบว่า 1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนใหญ่เปิดสอน 1 แผนก โรงเรียนที่เปิดสอน 3 แผนก จะจัดตั้งขึ้นช่วง พ.ศ.2531-2538 ส่วนโรงเรียนที่เปิดสอน 2 แผนก และ 1 แผนก จัดตั้งช่วงก่อน พ.ศ.2500 ส่วนมากไม่มีอาคารเรียนโดยเฉพาะ แต่ใช้ศาลา การเปรียญเป็นอาคารเรียนแทน โดยส่วนใหญ่ครูผู้สอนมีวุฒิ นักธรรมชั้นตรี-โท-เอก และมีอายุระหว่าง 30-39 ปี ในโรงเรียนที่เปิดสอน 3 แผนก ได้รับเงินอุดหนุนจากกรมการศาสนา มากกว่า 2 แผนก และ 1 แผนก ซึ่งจะได้รับเงินจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคและครูผู้สอนได้รับเงินนิตยภัต เงินค่าตอบแทนเป็นส่วนใหญ่ 2. การวิเคราะห์ปัญหาแต่ละด้าน ปรากฏว่า 2.1 ด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ ครูผู้สอนได้รับเงินนิตยภัตและหรือเงินค่าตอบแทนน้อย 2.2 ด้านอาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ ขาดงบประมาณในการจัดสร้างอาคารเรียน 2.3 ด้านงบประมาณ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ ขาดงบประมาณในการจัดการศึกษา 2.4 ด้านอุปกรณ์การศึกษา มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ ขาดวัสดุอุปกรณ์การศึกษาและสื่อ การเรียนการสอน 2.5 ด้านการประชาสัมพันธ์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ ขาดวัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดทำเอกสาร งานประชาสัมพันธ์ 3. การเปรียบเทียบปัญหาด้านต่างๆ 3.1 ในรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน 3.2 ในรายชื่อของแต่ละด้านที่แตกต่างกัน คือ - ด้านอาคารสถานที่ คือ ห้องเรียนไม่เพียงพอ กับจำนวนนักเรียน และขาดงบประมาณในการจัดสร้างอาคารเรียน โดยโรงเรียนที่เปิดสอน 3 แผนก มีปัญหามากกว่า 2 แผนก - ด้านอุปกรณ์การศึกษา คือ อุปกรณ์การศึกษา และสื่อการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับเนื้อหาของหลักสูตรที่ เรียน โดยโรงเรียนที่เปิดสอน 3 แผนก มีปัญหามากกว่าโรงเรียน ที่เปิดสอน 2 แผนก และ 1 แผนก

บุรทิน ขำภีรัฐ (2539) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในสำนักเรียน ส่วนกลาง การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในสำนักเรียนส่วนกลาง โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร และการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการสังเกต

ผลการวิจัย พบว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เริ่มมีเมื่อ พ.ศ.2484 โดยมีพื้นฐานมาจากการศึกษาพระไตรปิฎก และการศึกษาภาษาบาลี มีเป้าหมายของการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุ สามเณรมีความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลี เพื่อให้สามารถศึกษา พระไตรปิฎกให้เข้าใจ และเป้าหมายอันดับรอง คือ เพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาในระดับสูงขึ้น สภาพของหลักสูตร ผู้บริหาร และ นักเรียนมีความเห็นว่ามีเหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมาย ของการศึกษา ส่วนครู-อาจารย์ มีความเห็นว่าเนื้อหาไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์

สภาพของการบริหารทั้งผู้บริหาร และครู-อาจารย์ มีความเห็นว่า มีการกำหนดขั้นตอน การวางแผน การดำเนินงานไว้ชัดเจน สภาพของงบประมาณผู้บริหารเห็นว่า มีไม่เพียงพอ และ งบประมาณส่วนใหญ่ได้มาจาก กรมการศาสนา สภาพของอาคารสถานที่ ผู้บริหาร ครู และ นักเรียน เห็นว่ามีเพียงพอ สภาพของการเรียนการสอน ผู้บริหาร และครูมีความเห็นว่า ครู- อาจารย์ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีการสอนที่ครูใช้มากที่สุด คือ อธิบายและให้จุด สภาพของสื่อ ผู้บริหารและครูพบว่า มีไม่เพียงพอ

สภาพของการวัดและการประเมินผล ทั้งผู้บริหารและนักเรียนตอบว่า มีการวัด และ ประเมินผลทั้งระหว่าง เรียนกับครูที่วัด และเมื่อสิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวง ด้านปัญหาของ การศึกษา พบว่า ด้านที่นักเรียนเห็นว่าเป็น ปัญหามากที่สุด คือ เนื้อหาวิชาทางบาลีเรียนเข้าใจยาก ด้านที่ ครู-อาจารย์ เห็นว่าเป็นปัญหามาก คือ งบประมาณมีไม่เพียงพอ และหน่วยงานราชการไม่ ให้ การสนับสนุนงบประมาณอย่างจริงจัง ด้านที่ทั้งครู-อาจารย์ และนักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหามากคือ การเรียนการสอนที่ใช้วิธีท่องจำ และด้านที่ผู้บริหารและครู-อาจารย์ เห็นว่าเป็นปัญหามากคือ ประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญและ ประโยชน์ของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ส่วนด้านที่ทั้งผู้ บริหาร ครู-อาจารย์และนักเรียน เห็นว่าเป็นปัญหามากคือ มี นักเรียนสอบตก

ความต้องการทางการศึกษาของนักเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ มีความต้องการเรียนต่อใน ระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ไป รองลงมาคือ ศึกษาความรู้เฉพาะด้าน เช่น วิชาภาษาต่างประเทศ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ และต้องการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ด้านข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรเพิ่มงบประมาณการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีให้เพียงพอ กับความจำเป็น ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเรียนการสอนควร เน้นความเข้าใจมากกว่าความจำ และนักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การวัดและการประเมินผลควร มีการสอบซ่อม

วินัย เก่งสุวรรณ (2540) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทาง การศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียน กลุ่มที่ 10 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาใน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ ทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร โรงเรียน 114 รูป ครู 362 รูปและคน และนักเรียน 650 รูป

ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนและครูส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีสถานภาพเป็น พระภิกษุ มีพรรษาอยู่ระหว่าง 5-10 พรรษา อายุระหว่าง 24-30 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ปริญญาตรี มีตำแหน่งเป็นครูประจำชั้น อายุการทำงาน 1-3 ปี ส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการศึกษา

ประชุมสัมมนาหรือไปดูงานเกี่ยวกับการให้บริการศึกษาสงเคราะห์ และไม่มีอาชีพเป็น งานหลัก กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่นอกพื้นที่ที่โรงเรียน ตั้งอยู่ มีสถานภาพ เป็นสามเณร อายุระหว่าง 14-15 ปี อาชีพของผู้ปกครองเป็นเกษตรกรมี ไร่นาเป็นของตนเอง รายได้ เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ปกครองต่ำกว่า 1,000 บาท เข้ามาบวชด้วย การตัดสินใจด้วยตนเองในขณะที่ เรียนจบชั้นประถมศึกษา และคิดว่ายังคงจะบวชต่อไปเพื่อ ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป

ผลการศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในบริการทางการศึกษาทั้ง 11 บริการ ซึ่งได้แก่บริการ ด้านสุขภาพจิต ด้านสุขภาพอนามัย ด้านทุนการศึกษา ด้านที่พักอาศัย ด้านโภชนาการ ด้านอัฐฐาภิบาล ด้านการสอนซ่อมเสริม ด้านอุปกรณ์การเรียน ด้านการแนะแนว และด้านกิจกรรม ทางศาสนา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทมากเป็นอันดับหนึ่ง คือเป็นผู้ให้ความรู้ รองลงมา คือ เป็นผู้ให้ คำปรึกษา และอันดับสุดท้าย คือเป็นผู้แสวงหาแหล่งทรัพยากรใน 10 บริการ ยกเว้น บริการ นันทนาการ และพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทมากเป็นอันดับหนึ่งในบริการด้านกิจกรรมทาง ศาสนา รองลงมาคือ บริการด้านที่พักอาศัย และอันดับสุดท้าย บริการด้านสุขภาพอนามัย ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุดในการปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียน รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และน้อยที่สุดคือ การทำ วิจัยเพื่อประเมินความต้องการของชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียนกับครู มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์แตกต่างกันอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในบทบาท การเป็นผู้บริหาร วางแผน ผู้ประสาน สื่อกลาง ผู้ให้บริการ ตรง ผู้ประชาสัมพันธ์ และบทบาทเป็นผู้แสวงหาแหล่งทรัพยากร และเป็นกรให้บริการ ด้านสุขภาพจิต ทุนการศึกษา ที่พักอาศัย โภชนาการ อัฐฐาภิบาล และด้านกิจกรรม ทางศาสนา ครู (พระกับคฤหัสถ์) มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ บทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษาและในบริการด้านการสอนซ่อมเสริม ด้านปัญหาอุปสรรค พบว่า มีปัญหาอุปสรรคมากเกี่ยวกับพระสงฆ์เอง คือพระสงฆ์ ขาดความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน และขาดความกระตือรือร้นที่จะทำงานด้านการศึกษา เนื่องจากขาดบุคลากรพระสงฆ์จึงเป็นผู้ทำ หลายบทบาทในเวลาเดียวกัน

ผู้ศึกษาได้ข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา ควรมีบุคลากร จัดสวัสดิการการศึกษาที่มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต และ พระสงฆ์ในระดับผู้บริหาร ควรจะ ให้ ความสำคัญในการให้บริการการศึกษาแก่เยาวชนทั้งผู้ที่ เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ สามเณร ตลอดจน บุคคลทั่วไปในรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ จะต้อง ให้ความสำคัญกับการศึกษาของคณะสงฆ์ สนับสนุนให้

พระสงฆ์มีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะใน ด้านการจัดบริการสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่พระสงฆ์ มีหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการเองโดยตรง

นิคม สมบุตร (2540) ได้ศึกษาสภาพการวางแผนพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความรู้ในเรื่อง การวางแผนของผู้บริหาร โรงเรียน และสำรวจสภาพการวางแผนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน กลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต เจ้าอาวาส ผู้จัดการ ครูใหญ่ และผู้ช่วยครูใหญ่ จำนวนทั้งหมด 32 ราย ทั้งหมดเป็นพระภิกษุ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้ คือ แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนโรงเรียนและแบบสำรวจสภาพการวางแผนใน โรงเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้ต่ำอยู่ในระดับควรปรับปรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยครูใหญ่ เป็นกลุ่มที่ควรได้รับการปรับปรุงมากที่สุด สำหรับสภาพการปฏิบัติการวางแผนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน พบว่า ชั้นเตรียมการวางแผนและขั้นตอนลงมือปฏิบัติตามแผน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากร ส่วนขั้นการวางแผนและขั้นติดตามและประเมินผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

พระราชวชิรดิถก (2543) ได้ศึกษากระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษา ระดับการปฏิบัติในกระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (2) เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติใน กระบวนการบริหารงานบุคคล ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสอน จำแนกตามตัว แปรพื้นฐาน (3) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงาน บุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร 242 รูป ครูสอน 297 รูป รวม เป็น 539 รูป ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองคณะ สงฆ์ภาค 4 ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระดับการปฏิบัติงาน ในกระบวนการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (2) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็น เกี่ยวกับกระบวนการบริหารงาน บุคคลไม่แตกต่างกัน (3) ผู้บริหารและครูสอน ที่มีอายุพรรษาและ วุฒิการศึกษา ศาสนศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและครูสอนที่มีประสบการณ์ อายุจริง และวุฒิการศึกษาสามัญศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (4) ปัญหาการบริหาร งานบุคคล

ได้แก่ ระบบการคัดเลือกบุคคลขาดความชัดเจน บุคลากรขาดขวัญกำลังใจและโรงเรียนมีงบประมาณน้อย ข้อเสนอแนะคือ ควรมีหน่วยงานเฉพาะดำเนินงานบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ปัญญา ภูภักดี (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงาน วิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ ครู-อาจารย์ โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 19 โรงเรียน ประชากรทั้งหมด 224 คน (รูป)

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 การปฏิบัติงานวิชาการ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารหลักสูตร 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา 4) ด้านการนิเทศการศึกษา 5) ด้านวัดผลและประเมินผลการเรียน ในภาพรวมสภาพ และปัญหาการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า มีสภาพการปฏิบัติงานอันดับสูงสุด คือ ด้านการเรียนการสอน นอกนั้นมีการปฏิบัติงานอยู่ใน ระดับปานกลาง ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาที่พบใน แต่ละด้านคือ ขาดงบประมาณในการจัดทำเอกสารหลักสูตรเพื่อบริการครู-อาจารย์ ครู-อาจารย์ขาดความรู้ความสามารถในการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ มาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม คอมพิวเตอร์ช่วยในการเรียนรู้ไม่เพียงพอ กับจำนวนนักเรียน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อให้คำปรึกษาหรือนิเทศการสอน และ ไม่มีเครื่องมือที่มีคุณภาพในด้านการวัดผลประเมินผล

ศรินทร์วาล ลักภักดีโร (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความพร้อมของกระบวนการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความพร้อมของกระบวนการ บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยผู้บริหารจำนวน 199 รูป และ ครูผู้สอนจำนวน 393 รูปและคน จากจำนวนโรงเรียน 392 โรงเรียนทั่วประเทศ รวมผู้บริหาร และครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 592 รูปและคน และผู้ทรงคุณวุฒิผู้บริหาร นักวิชาการทางการจัดการศึกษา จำนวน 10 รูปและคน

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ระดับความพร้อมของกระบวนการบริหารของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 เมื่อพิจารณากระบวนการบริหารเป็น รายด้านพบว่า การบริหารกิจการนักเรียน อยู่ระดับมาก และเป็นลำดับแรก รองลงมา ได้แก่ การบริหารงาน

วิชาการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานบุคคล การบริหาร อาคารสถานที่ และการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อยู่ในระดับ ปานกลาง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษากระบวนการบริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ควรมีการให้ความรู้ในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานสำหรับพระภิกษุสงฆ์กับผู้บริหารและครูผู้สอน เพื่อให้การบริหาร โรงเรียนมีคุณภาพ และมีทิศทางในการดำเนินการจัดการศึกษาที่ชัดเจน

สมศักดิ์ จิงศักดิ์สิทธิ์ (2544) ทำวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรสาคร การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษา กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรสาคร (2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสอนพระปริยัติธรรมเกี่ยวกับกระบวนการ จัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมจังหวัดสมุทรสาคร (3) ศึกษาปัญหาและ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมจังหวัด สมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารและครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรสาคร เป็นผู้บริหาร จำนวน 96 รูป และครูสอน จำนวน 204 รูป เครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่ามีค่าความเที่ยงเท่ากับ .93 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยสรุปได้ว่า (1) ผู้บริหารและครู สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในด้านการวางแผนการจัดองค์การ การจัดการเกี่ยวกับบุคคล และการงบประมาณ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (2) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษาของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการ จัดองค์การและด้านการจัดการเกี่ยวกับบุคคล ส่วนด้านอื่นๆไม่แตกต่างกัน (3) ปัญหาเกี่ยวกับ กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม คือ งบประมาณไม่เพียงพอ การวางแผนยังไม่เป็นระบบบุคลากรมีไม่เพียงพอ และการจัดองค์การยังไม่สมบูรณ์ชัดเจน

พระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว (2548) วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหา และเพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหา การจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการ บริหารของ อองรี ฟาโยล (Henri Fayol) ลูเธอร์ กุลลิก (Luther Gulick) และวิลเลียม เอช. นิวแมน (William H. Newman) มาเป็นกรอบของการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้บริหาร และครูผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 330 คน เครื่องมือที่ใช้

ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามวัดความคิดเห็นสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐาน โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้วยสถิติทดสอบที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับในการปฏิบัติการจัดการศึกษาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยรายด้านดังนี้ ด้านงบประมาณ ด้านการจัดการเกี่ยวกับบุคคล ด้านการวางแผนและด้านการจัดการองค์การ ส่วนค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการจัดการศึกษาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยรายด้าน ดังนี้ ด้านการจัดการองค์การ ด้านการจัดการเกี่ยวกับบุคคล ด้านการวางแผนและด้านงบประมาณ 2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามตำแหน่งผู้บริหารและครูในภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ไม่แตกต่างกัน

พระครูวิฑิตเจติยานุรักษ์ (เจริญ เรือนปัญญา) (2549) ทำการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาแผนกธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่ จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาแผนกธรรมและสภาพปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการศึกษาแผนกธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่ จังหวัดลำพูน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้บริหารและครูผู้สอนแผนกธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่ จังหวัดลำพูน จำนวน 291 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามสถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความถี่ ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนแผนกธรรมมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาแผนกธรรม มีการดำเนินการในระดับปานกลาง ทั้งโดยรวมและแต่ละงาน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป สภาพการจัดการศึกษาแผนกธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่ จังหวัดลำพูน คือ ไม่มีการสอนที่เป็นระบบ การเรียนการสอนไม่สม่ำเสมอ สำนักงานพระพุทธศาสนายังให้การสนับสนุนงบประมาณการศึกษาพระปริยัติธรรมน้อย บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหาร หรือขาดความชำนาญในการบริหารการศึกษา แนวทางการพัฒนา คือ จัดให้มีการอบรมหลักสูตรเพื่อให้มีหลักสูตรเป็นไปตามสภาพการณ์ปัจจุบัน ควรสนับสนุนงบประมาณตามความเหมาะสมแก่การศึกษา ควรมีการอบรมพัฒนาครูผู้สอนเพื่อให้มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ทันสมัย ควรมีการอบรมสัมมนาผู้บริหาร เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการบริหารการศึกษา

พระมหาภรณ์ชัย วิจิตตสันโต (ไชยสอง) (2549) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาแผนกธรรมสำนักเรียนขนาดเล็กจังหวัดลำพูน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา

การจัดการศึกษาแผนกธรรมและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาแผนกธรรม สำนักเรียนขนาดเล็ก จังหวัดลำพูน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนแผนกธรรม สำนักเรียนขนาดเล็ก จังหวัดลำพูน จำนวน 257 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความถี่ ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนแผนกธรรมมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาแผนกธรรม มีปัญหาในระดับมาก ทั้งโดยรวมและแต่ละงาน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป สภาพปัญหาการจัดการศึกษาแผนกธรรม สำนักเรียนขนาดเล็ก จังหวัดลำพูน คือ ขาดกระบวนการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ขาดความรู้และทักษะในการสอนและมีจำนวนไม่เพียงพอครูขาดขวัญและกำลังใจ ขาดแคลนงบประมาณในการจัดการศึกษา ผู้บริหารไม่ใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวทางแก้ไขปัญหา คือ ควรมีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้มีจำนวนครูและงบประมาณเพียงพอต่อการจัดการศึกษา คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรใส่ใจในคุณภาพการจัดการศึกษามากกว่าปัจจุบัน และควรมีการฝึกอบรมผู้บริหารให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2549) ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ในสถานศึกษา เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา 6 คน พระเถระผู้บริหารหลักสูตรธรรมศึกษา 3 ท่าน ครูพระผู้สอน 23 รูป ครู 8 คน และนักเรียน 94 คน รวมทั้งสิ้น 134 รูป/คน จากโรงเรียน 6 แห่งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่จัดการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาแก่ผู้เรียน เพื่อจัดเก็บข้อมูลกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนจากการเรียนการสอนธรรมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรธรรมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ในหลักธรรม การแต่งกระทู้ธรรม พุทธประวัติ และศาสนพิธีเพื่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มขึ้นในผู้เรียน ทั้งความรู้ในพระพุทธศาสนา หลักธรรมศาสนพิธี ความประพฤติที่มีต่อครู พ่อแม่ เพื่อน และการเรียน การทำงานของผู้เรียนที่ผ่านการเรียนรู้ธรรมศึกษาจะมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น แม้จะมีความจำในรายละเอียดไม่ชัดเจนครบถ้วนแต่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีเป็นที่พอใจของครูและพ่อแม่ ที่ผู้เรียนมีความประพฤติที่ดีขึ้น ขยันเรียน ขยันทำการบ้านมากขึ้น ทำงานทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนได้ดี แม้ระยะเวลาในการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาจะน้อยและครูพระผู้สอนโดยวิธีบรรยายและใช้สื่อกิจกรรมการสอนน้อยแต่ผู้เรียนรู้ธรรมและความรู้ด้านพุทธศาสนามากขึ้นกว่าการเรียนรู้ในวิชาพุทธศาสนา รวมทั้งสามารถปฏิบัติตัวต่อพระสงฆ์และการทำบุญทางพระพุทธศาสนาได้มากขึ้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยมีลำดับขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เลขานุการ พระผู้สอน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ทั้งสำนักเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กจำนวน 27 สำนักเรียน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยตรง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามโดยได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้สอนธรรมศึกษาที่เป็นพระสงฆ์เรียนจบหลักสูตรนักธรรมชั้นเอก และได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่สอนวิชาธรรมศึกษาแก่นักเรียนธรรมศึกษา ระดับธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก จากสำนักเรียน 12 แห่ง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ สำนักเรียนละ 1 รูป รวม 12 รูป รองผู้อำนวยการ สำนักเรียนละ 1 รูป รวม 12 รูป ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สำนักเรียนละ 1 รูป รวม 12 รูป เลขานุการ สำนักเรียนละ 1 รูป รวม 12 รูป และพระผู้สอน สำนักเรียนละ 1 รูป รวม 12 รูป รวมทั้งหมด 60 รูป ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม

สำนักเรียน	กลุ่มตัวอย่าง					รวม
	ผู้อำนวยการ	รอง ผู้อำนวยการ	ผู้ช่วย ผู้อำนวยการ	เลขานุการ	พระ ผู้สอน	
1. สำนักเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ	1	1	1	1	1	5
2. สำนักเรียนวัดคำหนักใต้	1	1	1	1	1	5
3. สำนักเรียนวัดบัวขวัญ	1	1	1	1	1	5
4. สำนักเรียนวัดไพรใหญ่	1	1	1	1	1	5
5. สำนักเรียนวัดกำแพง	1	1	1	1	1	5
6. สำนักเรียนวัดทินกรนิมิต	1	1	1	1	1	5
7. สำนักเรียนวัดจันทร์	1	1	1	1	1	5
8. สำนักเรียนวัดชะลอ	1	1	1	1	1	5
9. สำนักเรียนวัดศรีประวัดี	1	1	1	1	1	5
10. สำนักเรียนวัดละหาร	1	1	1	1	1	5
11. สำนักเรียนวัดพิบูลเงิน	1	1	1	1	1	5
12. สำนักเรียนวัดโบสถ์คอนพรหม	1	1	1	1	1	5
รวม	12	12	12	12	12	60

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกมา 5 สำนักเรียนที่อยู่ใกล้วัดบางเลนเจริญ (สถานที่สนทนากลุ่ม) ได้แก่ ผู้ปกครอง สำนักเรียนละ 1 คน รวม 5 คน กรรมการสถานศึกษา สำนักเรียนละ 1 คน รวม 5 คน และกรรมการชุมชน สำนักเรียนละ 1 คน รวม 5 คน รวมทั้งหมด 15 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโดยการสนทนากลุ่ม

สำนักเรียน	กลุ่มตัวอย่าง			รวม
	ผู้ปกครอง	กรรมการสถานศึกษา	กรรมการชุมชน	
1. สำนักเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ	1	1	1	3
2. สำนักเรียนวัดศรีประวัติ	1	1	1	3
3. สำนักเรียนวัดละหาร	1	1	1	3
4. สำนักเรียนวัดพิบูลเงิน	1	1	1	3
5. สำนักเรียนวัดโบสถ์คอนพรหม	1	1	1	3
รวม	5	5	5	15

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม เป็นอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม สำหรับใช้กับกลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน

2. กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมในวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นกำหนดประเด็นของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยใช้หลักการของ Likert เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 จำแนกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านการจัดองค์กร
2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก
3. ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
5. ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน
6. ด้านการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ตอนที่ 3 เป็นแนวคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

3. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณา และให้ข้อเสนอแนะ

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้ว นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่ทำวิจัยเป็นอย่างดี ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ประกอบด้วย

1) ดร. พระมหาอัคร อุตตมปญโญ วัดชลประทานรังสฤษฎ์

2) รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว อาจารย์ประจำภาควิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

3) ดร.สนธิรัก เทพเรณู รองผู้อำนวยการสำนักพัฒนาผู้บริหาร สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ

4) นางจุฑามาศ เจริญธรรมศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

5) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สนิธระวา คามดิษฐ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารการศึกษา ภาควิชา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

5. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6. นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ทดลองกับนักเรียนที่ไม่ใช่สำนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด แล้วนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2531) ผลปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9258

7. กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสนทนากลุ่มซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมในวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 จำนวนเป็น 6 ด้าน เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน จำนวนทั้งหมด 15 คน โดยแบ่งแนวทางการสนทนาออกเป็น 6 ด้านเช่นเดียวกัน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตฯ ส่งถึงสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือจากสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

2. นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยไปให้กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง พร้อมทั้งขอรับแบบสอบถามกลับคืน และในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่สามารถส่งคืนในทันที ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ตอบส่งแบบสอบถามกลับคืนทางไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามไปทั้งสิ้นจำนวน 60 ฉบับ และได้รับกลับคืนมาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 60 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3. สำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นัดหมายวัน เวลาเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมาร่วมการสนทนากลุ่มอย่างพร้อมเพรียงกัน ในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป และใช้สถานที่ภายในบริเวณศาลาอเนกประสงค์ ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นสถานที่จัดการสนทนา โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนารวมทั้งหมด 15 คน ประกอบด้วย ผู้ปกครอง 5 คน กรรมการสถานศึกษา 5 คน และกรรมการชุมชน 5 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงจาก 12 สำนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สำนักเรียนวัดพิบูลเงิน สำนักเรียนวันละหาร สำนักเรียนวัดโบสถ์ดอนพรหม สำนักเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ และสำนักเรียนวัดศรีประวัดี

ส่วนการกำหนดเกณฑ์ในการเลือกนั้นกลุ่มตัวอย่างจะต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางไว้

สำหรับวัตถุประสงค์ในการสนทนากลุ่มนั้นจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาได้มาแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นในประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ตั้งเอาไว้ ซึ่งผลของการสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้จะได้อรรถประโยชน์อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง พัฒนาด้านการจัดการศึกษาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้รวบรวมแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ผลข้อมูลโดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ หรือ SPSS ในการคำนวณ ดังต่อไปนี้

1. ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวจะนำมาวิเคราะห์แจกแจงความถี่หาค่าร้อยละของแต่ละข้อ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง และแปลผลด้วยการบรรยาย

2. ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 จะนำมาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง แปลผลโดยใช้หลัก Likert (Rating Scale) ดังนี้

5	หมายถึง	ปฏิบัติมากที่สุด
4	หมายถึง	ปฏิบัติมาก
3	หมายถึง	ปฏิบัติปานกลาง
2	หมายถึง	ปฏิบัติน้อย
1	หมายถึง	ปฏิบัติน้อยที่สุด
การแปลความหมาย		
ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	4.50 – 5.00	หมายถึง การปฏิบัติมากที่สุด
	3.50 – 4.49	หมายถึง การปฏิบัติมาก
	2.50 – 3.49	หมายถึง การปฏิบัติปานกลาง
	1.50 – 2.49	หมายถึง การปฏิบัติน้อย
	1.00 – 1.49	หมายถึง การปฏิบัติน้อยที่สุด

3. ประเด็นเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 จากแบบสอบถาม รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้บริหาร ผู้สอน และผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา จะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาเพื่อให้เห็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ซึ่งผลการศึกษานำเสนอออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวจะนำมาวิเคราะห์แจกแจงความถี่หาค่าร้อยละของแต่ละข้อ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง และแปลผลด้วยการบรรยาย

ตอนที่ 2 ประเด็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 จะนำมาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง และแปลผลด้วยการบรรยาย โดยใช้หลักการของ Likert (Rating Scale)

ตอนที่ 3 ประเด็นเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 จะนำมาวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) เพื่อจัดความถี่แล้วจึงนำมาจัดเข้าหมวดหมู่ตามรายด้าน

ตอนที่ 4 ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนจะนำมาวิเคราะห์สาระ (Content Analysis)

4.1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม หลักสูตรที่เปิดสอน และจำนวนนักเรียนประถมศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. สถานภาพผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา		
ผู้อำนวยการ	12	20.00
รองผู้อำนวยการ	12	20.00
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	12	20.00
เลขานุการ	12	20.00
พระผู้สอน	12	20.00
รวม	60	100.00
2. หลักสูตรที่เปิดสอนในแต่ละสำนักเรียน		
ประถมศึกษาชั้นตรี	12	100.00
ประถมศึกษาชั้นตรี และประถมศึกษาชั้นโท	12	100.00
ประถมศึกษาชั้นตรี ประถมศึกษาชั้นโท และประถมศึกษาชั้นเอก	12	100.00
3. จำนวนนักเรียนประถมศึกษาในสำนักเรียน		
ต่ำกว่า 500 คน	7	58.33
500-1,000 คน	2	16.67
มากกว่า 1,000 คน	3	25.00
รวม	12	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เลขานุการ และพระผู้สอน มีสัดส่วนเท่า ๆ กันคือร้อยละ 20 ซึ่งทั้ง 12 สำนักเรียนเปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาชั้นตรีถึงระดับประถมศึกษาชั้นเอก ส่วนจำนวนของนักเรียนประถมศึกษาในสำนักเรียน พบว่า ส่วนใหญ่สำนักเรียนมีนักเรียนประถมศึกษาน้อยกว่า 500 คน มากที่สุด (ร้อยละ 58.33) รองลงมามีนักเรียนประถมศึกษามากกว่า 1,000 คน (ร้อยละ 25.00) และน้อยที่สุดมีนักเรียนประถมศึกษา 500-1,000 คน (ร้อยละ 16.67)

4.2 สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

การวิเคราะห์ตารางที่ 4.2 – 4.8 ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 โดยภาพรวม

สภาพการจัดการศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	
1. ด้านการจัดองค์กร	3.41	0.80	ปานกลาง	2
2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก	3.05	0.86	ปานกลาง	5
3. ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา	3.27	0.85	ปานกลาง	3
4. ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน	2.66	0.72	ปานกลาง	6
5. ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน	3.82	0.87	มาก	1
6. ด้านการจัดการความสัมพันธ์กับชุมชน	3.17	0.99	ปานกลาง	4
รวมเฉลี่ย	3.23	0.85	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.23$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$) รองลงมา คือ ด้านการจัดองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.41$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.66$)

ตารางที่ 4.3 ด้านการจัดองค์กร ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ด้านการจัดองค์กร	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	
1. มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน อย่างชัดเจน	3.53	0.70	มาก	3
2. มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	3.55	0.65	มาก	2
3. มีโครงการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย และสนองตอบนโยบายหรือแผนงาน	3.37	0.55	ปานกลาง	8
4. มีปฏิทินปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงานที่วางไว้	3.28	0.92	ปานกลาง	9
5. มีแผนการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน	3.22	0.80	ปานกลาง	11
6. มีการกำหนดหน้าที่การงานของฝ่ายต่างๆ ในสำนักเรียนอย่างชัดเจน	3.37	0.93	ปานกลาง	8
7. มีการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคลากรไว้อย่างชัดเจน	3.42	0.96	ปานกลาง	5
8. มีการมอบหมายงาน หน้าที่ความรับผิดชอบได้เหมาะสมกับความสามารถของผู้ร่วมงาน	3.48	0.89	ปานกลาง	4
9. มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ภายในสำนักเรียน	3.35	0.84	ปานกลาง	10
10. มีการควบคุม บังคับบัญชาตามลำดับชั้น	3.60	0.86	มาก	1
11. สั่งการและวินิจฉัยงานโดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ	3.38	0.80	ปานกลาง	7
รวมเฉลี่ย	3.41	0.80	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ด้านการจัดองค์กรในสำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการควบคุม บังคับบัญชาตามลำดับชั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.60$) รองลงมา คือ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.55$) และมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัด

การศึกษาของโรงเรียนอย่างชัดเจนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.53$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีแผนการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.22$)

ตารางที่ 4.4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวกของสำนักเรียนคณะ
จังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	
1. มีการจัดการบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน	3.37	0.84	ปานกลาง	1
2. มีเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย	3.13	0.81	ปานกลาง	3
3. ความเหมาะสมของขนาดห้องเรียนกับจำนวนผู้เรียน	3.22	0.93	ปานกลาง	2
4. มีการเบิก-จ่ายเงินงบประมาณทันตามกำหนดเวลาที่ได้วางแผนเอาไว้	2.95	0.98	ปานกลาง	6
5. งบประมาณที่ได้รับจากต้นสังกัดมีจำนวนเพียงพอ	2.65	0.95	ปานกลาง	7
6. มีการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณครบทุกแผนงาน โครงการ	3.13	0.76	ปานกลาง	3
7. มีการจัดตั้ง จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ	2.97	0.84	ปานกลาง	5
8. บุคลากรในสำนักเรียนมีส่วนในการจัดตั้งควบคุม ดูแลงบประมาณ	3.03	0.80	ปานกลาง	4
รวมเฉลี่ย	3.05	0.86	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.05$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.37$) รองลงมา คือ ความเหมาะสมของขนาดห้องเรียนกับจำนวนผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.22$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ งบประมาณที่ได้รับมีจำนวนเพียงพออยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.65$)

ตารางที่ 4.5 ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 1

ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	
1. กำหนดคุณลักษณะ คุณสมบัติของบุคลากรไว้ชัดเจน	3.45	0.99	ปานกลาง	3
2. กำหนดวิธีการสรรหาบุคลากรไว้ชัดเจน	3.53	0.91	มาก	1
3. มีการคัดเลือกบุคลากรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้	3.50	0.81	มาก	2
4. กำหนดภาระงานของบุคลากรตำแหน่งต่างๆ ไว้ชัดเจน	3.33	0.93	ปานกลาง	4
5. บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่วางไว้	3.13	0.74	ปานกลาง	6
6. มีการพัฒนาบุคลากรสอดคล้องตามความต้องการของสำนักงาน	3.23	0.67	ปานกลาง	5
7. มีการจัดฝึกอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานให้แก่บุคลากร	3.08	0.96	ปานกลาง	8
8. มีการยกย่อง เชิดชูเกียรติหรือประกาศเกียรติคุณบุคลากร	3.10	0.87	ปานกลาง	7
9. มีการปูนบำเหน็จความชอบบุคลากรตามความสามารถ	3.10	0.85	ปานกลาง	7
รวมเฉลี่ย	3.27	0.85	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.27$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการกำหนดวิธีการสรรหาบุคลากรไว้ชัดเจนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.53$) และรองลงมา คือ มีการคัดเลือกบุคลากรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระดับมาก ($\bar{X}=3.50$) สำหรับการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการจัดฝึกอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานให้แก่บุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.08$)

ตารางที่ 4.6 ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	
1. มีการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตาม จุดมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542	3.43	0.89	ปานกลาง	1
2. มีการจัดการเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียน การสอน	3.25	0.65	ปานกลาง	3
3. การจัดเตรียม ปรับปรุง และพัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตร พระปริยัติธรรม	3.07	0.77	ปานกลาง	5
4. มีการนิเทศเกี่ยวกับการเรียนการสอนสม่ำเสมอ	3.22	0.52	ปานกลาง	4
5. มีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน	3.37	0.80	ปานกลาง	2
รวมเฉลี่ย	3.27	0.72	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.27$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามจุดมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.43$) รองลงมา คือ มีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.37$) และมีการจัดการเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.25$) ตามลำดับ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดเตรียม ปรับปรุง และพัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตรพระปริยัติธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.07$)

ตารางที่ 4.7 ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนของสำนักเรียนคณะจังหวัด
นนทบุรี ภาค 1

ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	
1. มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาชีพ	3.57	0.89	มาก	3
2. มีการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียน	3.83	0.86	มาก	2
3. มีการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนธรรมดาในการเข้าสอบธรรมสนามหลวง	4.07	0.86	มาก	1
รวมเฉลี่ย	3.82	0.87	มาก	

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนธรรมดาในการเข้าสอบธรรมสนามหลวงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$) รองลงมา คือ มีการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาชีพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.57$)

ตารางที่ 4.8 ด้านการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชนในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ด้านการจัดการความสัมพันธ์กับชุมชน	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	
1. การเข้ามามีบทบาทในการเป็นครูพี่เลี้ยงให้แก่ผู้เรียนของผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน	3.00	0.99	ปานกลาง	3
2. ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดการศึกษา	2.88	1.01	ปานกลาง	4
3. ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนจัดขึ้น เช่น วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น	3.50	1.03	มาก	1
4. ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา เช่น การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับหลักสูตรสถานศึกษา	3.30	0.94	ปานกลาง	2
รวมเฉลี่ย	3.17	0.99	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ด้านการจัดการความสัมพันธ์กับชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.17$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนจัดขึ้น เช่น วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.50$) รองลงมา คือ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา เช่น การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.30$) และการเข้ามา มีบทบาทในการเป็นครูพี่เลี้ยงให้แก่ผู้เรียนของผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.00$) ตามลำดับ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.88$)

4.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

สำหรับปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ในหัวข้อที่ 4.3.1 และ 4.3.2 ได้คำตอบจากคำถามปลายเปิดซึ่งประเด็นคำถามจะครอบคลุมกรอบแนวคิดในการศึกษา ได้แก่ การจัดองค์กร การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน และการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

4.3.1 ปัญหาการจัดการศึกษา

ข้อมูลด้านปัญหาในการจัดการศึกษาได้คำตอบจากแนวคำถามปลายเปิด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.9 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดองค์กร

ปัญหาด้านการจัดองค์กร	ความถี่
1. ไม่มีการบริหารงานผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต	7
2. สำนักเรียนขาดการสนับสนุนจากหน่วยงาน และผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไป	4
3. การแบ่งอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานไม่เหมาะสมกับบุคลากร	3

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ปัญหาด้านการจัดองค์กรตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คือ ไม่มีการบริหารงานผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต (ความถี่ 7) รองลงมา คือ สำนักเรียนขาดการสนับสนุนจากหน่วยงาน และผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไป (ความถี่ 4) และ การแบ่งอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานไม่เหมาะสมกับบุคลากร (ความถี่ 3) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก

ปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก	ความถี่
1. งบประมาณสำหรับบริหารจัดการสำนักเรียนมีไม่เพียงพอ	14
2. ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในสำนักเรียน เช่น เครื่องทำน้ำเย็น เป็นต้น	6
3. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการ	4

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวกตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คือ งบประมาณสำหรับบริหารจัดการสำนักเรียนมีไม่เพียงพอ (ความถี่ 14) รองลงมา คือ ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในสำนักเรียน เช่น เครื่องทำน้ำเย็น เป็นต้น (ความถี่ 6) และสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการ (ความถี่ 4) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา

ปัญหาด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา	ความถี่
1. ขาดครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนเชิงบูรณาการ	11
2. ไม่มีการปูนบำเหน็จความชอบตามความสามารถให้แก่บุคลากร	7
3. ไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	2

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ปัญหาด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะ จังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คือ ขาดครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนเชิงบูรณาการ (ความถี่ 11) รองลงมา คือ ไม่มีการปูนบำเหน็จความชอบตามความสามารถให้แก่บุคลากร (ความถี่ 7) และไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (ความถี่ 2) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.12 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน

ปัญหาด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน	ความถี่
1. ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในสำนักเรียน และการประกันคุณภาพภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)	18
2. หลักสูตรพระปริยัติธรรมเก่าเกินไป ล้าสมัย ไม่ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	12
3. ชั่วโมงการสอนในรายวิชากำหนดให้น้อยเกินไป ทำให้ผู้เรียนยังไม่เข้าใจบทเรียนเท่าที่ควร	10

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ปัญหาด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คือ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในสำนักเรียน และการประกันคุณภาพภายนอกโดย สมศ. (ความถี่ 18) รองลงมา คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมเก่าเกินไป ล้าสมัย ไม่ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน (ความถี่ 12) และครูมีชั่วโมงการสอนน้อยเกินไป ทำให้ผู้เรียนยังไม่เข้าใจบทเรียนเท่าที่ควร (ความถี่ 10) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.13 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน	ความถี่
1. ผู้เรียนขาดตำราเรียน และแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด เป็นต้น	15
2. โครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนพระปริยัติธรรมมีน้อยเกินไป	8
3. ผู้เรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน	4

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ปัญหาการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คือ ผู้เรียนขาดตำราเรียน และแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด เป็นต้น (ความถี่ 15) รองลงมา คือ โครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนพระปริยัติธรรมมีน้อยเกินไป (ความถี่ 8) และผู้เรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน (ความถี่ 4) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ปัญหาด้านการจัดการความสัมพันธ์กับชุมชน	ความถี่
1. ขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาของสำนักเรียน	14
2. สำนักเรียนไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควร	9
3. ผู้ปกครองไม่สนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดการศึกษา	8

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ปัญหาการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชนตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คือ ขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาของสำนักเรียน (ความถี่ 14) รองลงมา คือ สำนักเรียนไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควร (ความถี่ 9) และผู้ปกครองไม่สนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดการศึกษา (ความถี่ 8) ตามลำดับ

4.3.2 ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษา

ตารางที่ 4.15 ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1	ความถี่
1. ควรใช้ระบบสื่อการสอนและเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายเข้ามาช่วยในกระบวนการจัดการเรียนการสอน	20
2. ควรจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคม	19
3. ควรทำการประชาสัมพันธ์ บอกรับผู้ที่มีจิตศรัทธาให้เข้ามาบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยในการดำเนินงานของสำนักเรียนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย	14
4. ควรจัดบุคลากรให้ทำหน้าที่ตรงตามความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคล และมีจำนวนเพียงพอกับผู้เรียน	12
5. ควรจัดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชนรอบสำนักเรียน เพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน	11
6. ควรส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรธรรมศึกษาให้มากยิ่งขึ้น	10

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ความคิดเห็นที่มีความถี่สูงสุด คือ ควรใช้ระบบสื่อการสอนและเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายเข้ามาช่วยในกระบวนการจัดการเรียนการสอน (ความถี่ 20) รองลงมา คือ ควรจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคม (ความถี่ 19) และควรทำการประชาสัมพันธ์ บอกรายละเอียดให้ผู้มีจิตศรัทธาให้เข้ามาช่วยกันบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยให้การดำเนินงานของสำนักเรียนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย (ความถี่ 14) ตามลำดับ

4.4 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และ กรรมการชุมชน

การสนทนากลุ่มครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นัดหมายวัน เวลา เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมาร่วม การสนทนากลุ่มอย่างพร้อมเพรียงกัน ในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 13.00 น. ซึ่งใช้เวลาในการสนทนาประมาณ 1 ชั่วโมง ใช้สถานที่ภายในบริเวณศาลาวัดบางเลนเจริญ ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรีเป็นสถานที่จัดการสนทนา โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนารวมทั้งหมด 15 คน ประกอบด้วย ผู้ปกครอง 5 คน กรรมการสถานศึกษา 5 คน และกรรมการชุมชน 5 คน

สำหรับวัตถุประสงค์ในการสนทนากลุ่มนั้นจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาได้มาแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นในประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ตั้งเอาไว้ 6 หัวข้อซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการจัดองค์กร 2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน 5) ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน และ 6) ด้านการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ผลของการสนทนากลุ่มพบว่าผู้เรียนหรือนักเรียนธรรมศึกษาทั้งหมดเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทางโรงเรียนจึงได้นิมนต์พระสงฆ์เข้ามาให้ความรู้วิชาธรรมศึกษา พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนทั้งหมดสมัครเข้าสอบธรรมสนามหลวง ซึ่งในที่นี่ก็คือการเป็นนักเรียนธรรมศึกษานั้นเองโดยการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาของทั้ง 27 สำนักเรียนในเขตจังหวัดนนทบุรีนั้น ใช้สถานที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดทั้งหมด

ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษานั้น พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการขาดงบประมาณ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมานักเรียนจะได้รับเงินสนับสนุนการดำเนินงานจัดการศึกษาจากหน่วยงานรัฐ คือ กรมการศาสนาแค่เพียง

น้อยนิด นับว่าไม่เพียงพอต่อความต้องการในการปรับปรุงพัฒนาในด้านต่างๆ ส่งผลให้สำนักเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ เช่น หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นต่างๆ และหนังสืออ่านประกอบอื่นๆ ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นและสำคัญอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจากเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่หนักและไม่อยู่ในความสนใจของผู้เรียนที่เป็นวัยรุ่น ซึ่งทางสำนักเรียนได้จัดการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการใช้ทุนสนับสนุนจากทางวัดต้นสังกัดของสำนักเรียนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความราบรื่น

พระสงฆ์หรือครูผู้สอนนั้นมักจะมีภาระเข้า-ออก หรือลาสิกขาบ่อยในขณะที่ทำหน้าที่สอนวิชาธรรมศึกษาทำให้การจัดการสอนไม่ต่อเนื่อง ส่งผลกระทบถึงผู้เรียนซึ่งเคารพศรัทธาในตัวผู้สอนซึ่งเป็นพระมากกว่าผู้สอนที่เป็นครูในสถานศึกษาปกติ โดยสาเหตุหลักที่พระสงฆ์ลาสิกขานั้นมีหลายปัจจัย เช่น มีความจำเป็นส่วนตัว ครอบครัว หรือสำเร็จการศึกษาในระดับเทียบเท่าปริญญาตรี โท และเอก เป็นต้น

สำหรับข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหานี้ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนส่วนใหญ่ระบุว่า

1) ควรจะมีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาแยกออกจากการเรียนการสอนร่วมกับรายวิชาสังคมศึกษาของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบปกติ เพราะการแยกออกไปตั้งเป็นสำนักเรียนขึ้นภายในวัดโดยตรงจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในการทำหน้าที่ให้บริการความรู้ด้านหลักธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ไม่ใช่จะเป็นการมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มนักเรียนในชั้นเรียนปกติระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น

2) ควรจะมีการให้โควตาพิเศษแก่นักเรียนที่จบหลักสูตรธรรมศึกษาหรือผ่านการสอบธรรมสนามหลวงแล้ว ในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความเพียบพร้อมทั้งคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามตามกรอบแห่งพระพุทธศาสนา กระทรวงศึกษาธิการควรจะมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษาด้วยการสอดแทรกเนื้อหาของหลักสูตรพระปริยัติธรรมชั้นต่างๆ เข้าไปในตำราเรียนทุกระดับเหมือนกับการเรียนภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษของนักเรียนทั่วประเทศ ซึ่งวิธีนี้ผู้เรียนจะสามารถซึมซับเอาหลักธรรมคำสอนอันดีงามได้ง่ายกว่าการถูกบังคับให้เรียนในรายวิชาสังคมศึกษาเหมือนเช่นในปัจจุบัน

3) สำนักเรียนต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ก็อาจจะริเริ่มจัดทำโครงการที่ทุก ๆ คนสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การจัดสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เพื่อเชิญชวนให้ทุกคนครอบครัวในชุมชนเข้ามาสมัครเป็นนักเรียนธรรมศึกษาระดับชั้นต่างๆ ตามความต้องการ อันจะส่งผลให้การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ในเรื่ององค์ประกอบของการจัดการศึกษา รวมทั้งหมด 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดองค์กร 2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน 5) ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน 6) ด้านการจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้ (1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 (2) ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 และ (3) เสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบไปด้วย 1) กลุ่มผู้สอนพระปริยัติธรรม 2) กลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มผู้สอนพระปริยัติธรรม จำนวน 60 รูป และกลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน จำนวน 15 คน โดยกลุ่มผู้สอนพระปริยัติธรรม จะใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 60 ชุด ส่วนการสนทนากลุ่ม มีจำนวนทั้งสิ้น 15 คน แยกเป็นผู้ปกครอง จำนวน 5 คน กรรมการสถานศึกษา จำนวน 5 คน และกรรมการชุมชน จำนวน 5 คน ทุกกลุ่มตัวอย่างข้างต้นจะให้ข้อมูลในรูปแบบสอบถามโดยความสมัครใจ และยินดีในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

5.1 สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษา ปัญหาการจัดการศึกษา และข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 สภาพการจัดการศึกษา สำหรับสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ในภาพรวมทั้ง 6 ด้านเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับมากเพียงด้านเดียว เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านนั้น

(1) การจัดการในสำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ในประเด็นมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน อย่างชัดเจน มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และมีการควบคุม บังคับบัญชาตามลำดับชั้น พบว่าอยู่ในระดับมาก ส่วนประเด็นมีโครงการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย และสนองตอบต่อนโยบายหรือแผนงาน มีปฏิทินปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงานที่วางไว้ มีแผนการติดตาม ประเมินผล การปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน มีการกำหนดหน้าที่การงานของฝ่ายต่างๆ ในสำนักเรียนอย่างชัดเจน มีการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคลากรไว้อย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน หน้าที่ความรับผิดชอบได้เหมาะสมกับความสามารถของผู้ร่วมงาน มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ภายในสำนักเรียน และสั่งการและวินิจฉัยงานโดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง

(2) การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และในประเด็นมีการจัดการบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน มีเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย ความเหมาะสมของขนาดห้องเรียนกับจำนวนผู้เรียน มีการเบิก-จ่ายเงินงบประมาณทันตามกำหนดเวลาที่ได้วางแผนเอาไว้งบประมาณที่ได้รับจากต้นสังกัดมีจำนวนเพียงพอ มีการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณครบทุกแผนงาน โครงการ มีการจัดตั้ง จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ บุคลากรในสำนักเรียนมีส่วนในการจัดตั้งควบคุม ดูแลงบประมาณ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง

(3) การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในประเด็นการกำหนดวิธีการสรรหาบุคลากรไว้ชัดเจน และมีการคัดเลือกบุคลากรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พบว่าอยู่ในระดับมาก แต่ประเด็นการกำหนดคุณลักษณะคุณสมบัติของบุคลากรไว้ชัดเจน การกำหนดภาระงานของบุคลากรตำแหน่งต่างๆ ไว้ชัดเจน บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่ วางไว้ พบว่ามีการพัฒนาบุคลากรสอดคล้องตามความต้องการ

ของสำนักเรียนมีการจัดฝึกอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานให้แก่บุคลากร พบว่ามีการยกย่อง เชิดชูเกียรติหรือประกาศเกียรติคุณบุคลากร มีการปูนบำเหน็จความชอบบุคลากรตามความสามารถ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง

(4) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในประเด็นการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามจุดมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 พบว่าการจัดการเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน การจัดเตรียมปรับปรุง และพัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตรพระปรีชาธรรม มีการนิเทศเกี่ยวกับการเรียนการสอน สม่ำเสมอ และมีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนก็ พบว่าอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

(5) การสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และในประเด็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนประถมศึกษาในการเข้าสอบธรรมสนามหลวง การพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียน และการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาธรรมศึกษาก็ พบว่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน

(6) การจัดการความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ประเด็นผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่สำนักเรียนจัดขึ้น เช่น วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้นอยู่ในระดับมาก ส่วนผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา เช่น การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักศาสนา การเข้ามามีบทบาทในการเป็นครูพี่เลี้ยงให้แก่ผู้เรียนของผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชนและผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดการศึกษา พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.2 ปัญหาการจัดการศึกษา

(1) การจัดองค์กรตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปรีชาธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 พบว่าไม่มีการบริหารงานผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต รวมทั้งขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานและผู้บังคับบัญชาาระดับสูงขึ้นไป และการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานไม่เหมาะสมกับบุคลากร ตามลำดับ

(2) การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่างบประมาณสำหรับบริหารจัดการสำนักเรียนมีไม่เพียงพอ รองลงมา คือขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในสำนักเรียน เช่น เครื่องทำน้ำเย็น และสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการ ตามลำดับ

(3) การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่าสำนักเรียนขาดครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนเชิงบูรณาการ รวมถึงไม่มีการปูนบำเหน็จความชอบตามความสามารถให้แก่บุคลากร และไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

(4) ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 พบว่าขาดการส่งเสริมและสนับสนุนระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในสำนักเรียน และการประกันคุณภาพภายนอกโดย สมศ. รวมทั้งด้านหลักสูตรพระปริยัติธรรม เก่าเกินไป ล้าสมัย ไม่ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และครูมีชั่วโมงการสอนน้อยเกินไป ทำให้ผู้เรียนยังไม่เข้าใจบทเรียนเท่าที่ควร

(5) ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน พบว่าผู้เรียนขาดตำราเรียน และแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด เป็นต้น รวมทั้งการจัดโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาธรรมศึกษามีน้อยเกินไป และผู้เรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน

(6) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่าสำนักเรียนขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชุมชนเข้าใจในภาระหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างไรต่อชุมชน จึงไม่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาของสำนักเรียนทั้งเรื่องงบประมาณ และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ จึงส่งผลให้ความร่วมมือต่าง ๆ ในการพัฒนาสำนักเรียนไม่เกิดขึ้นอย่างี่ควรจะเป็น

5.1.3 ข้อเสนอแนะแนวทางสำหรับการจัดการศึกษา

ควรจะมีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาแยกออกจากการเรียนการสอนร่วมกับรายวิชาสังคมศึกษาของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบปกติ เพราะการแยกออกไปตั้งเป็นสำนักเรียนขึ้นภายในวัดโดยตรงจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในการทำหน้าที่ให้บริการความรู้ทางธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป รวมถึงควรจะมีการให้โควต้าพิเศษแก่นักเรียนที่จบหลักสูตรธรรมศึกษาหรือผ่านการสอบธรรมสนามหลวงแล้วในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป

กระทรวงศึกษาธิการควรจะมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาของหลักสูตรพระปริยัติธรรมชั้นต่างๆ เข้าไปในตำราเรียนทุกระดับเหมือนกับการเรียนภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษของนักเรียนทั่วประเทศ

สำนักเรียนควรริเริ่มจัดทำโครงการที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การจัดสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เพื่อเป็นการขยายโอกาสไปสู่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง

5.1.4 ผลการศึกษาโดยการสนทนากลุ่ม

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี เขต 1 พบผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นว่าปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษานั้นส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการขาดงบประมาณ โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทางสำนักเรียนจะได้รับเงินสนับสนุนการดำเนินงานจัดการศึกษาจากหน่วยงานรัฐซึ่งนับว่าไม่เพียงพอต่อความต้องการในการปรับปรุงพัฒนาในด้านต่างๆ ส่งผลให้สำนักเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ เช่น หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นต่างๆ และหนังสืออ่านประกอบอื่นๆ อีกทั้งพระสงฆ์หรือครูผู้สอนนั้นมักจะมีภาระเข้า-ออก หรือลาศึกษาบ่อยในขณะที่ทำหน้าที่สอนวิชาธรรมศึกษาทำให้การจัดการสอนไม่ต่อเนื่อง

ควรริเริ่มจัดตั้งสำนักเรียนขึ้นภายในวัดโดยตรงจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ โดยพระสงฆ์และการทำหน้าที่ให้บริการความรู้ด้านธรรมะแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป และควรมีการให้โควตาพิเศษแก่นักเรียนที่จบหลักสูตรธรรมศึกษาหรือผ่านการสอบธรรมสนามหลวงแล้วในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป และสำนักเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยอาจจะริเริ่มจัดทำโครงการที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ อันจะส่งผลให้การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืนต่อไป

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ในภาพรวมทั้ง 6 ด้านเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ พระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว (2548) ที่วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่าสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พระครูวิฑิตเจดียนุรักษ์ (เจริญ เรือนปัญญา) (2549) ที่วิจัยเรื่องการจัดการศึกษาแผนกธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่ จังหวัดลำพูน พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนแผนกธรรมมีความเห็นว่าการจัดการศึกษาแผนกธรรม มีการดำเนินการในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีข้อค้นพบดังนี้

5.2.1 ด้านการจัดองค์กร จากผลการวิจัยที่ พบว่าสภาพการจัดองค์กรในสำนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และยัง พบว่ามีโครงการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย และสนองตอบต่อนโยบายหรือแผนงาน มีปฏิทินปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงานที่วางไว้ มีแผนการติดตาม

ประเมินผลการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน มีการกำหนดหน้าที่การงานของฝ่ายต่างๆ ในสำนักเรียนอย่างชัดเจน มีการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคลากรไว้อย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน หน้าที่ความรับผิดชอบได้เหมาะสมกับความสามารถของผู้ร่วมงาน มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ภายในสำนักเรียน และสั่งการและวินิจฉัยงานโดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศซึ่ง พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ พระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว (2548) ที่วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่าสภาพด้านการจัดการองค์การอยู่ในระดับปานกลาง แต่ในประเด็นที่โรงเรียนมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างชัดเจน มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และมีการควบคุม บังคับบัญชาตามลำดับขั้น นั้น พบว่าการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ บุรทิน ขำภีรัฐ (2539) ที่ศึกษาสภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียน ส่วนกลาง ผลการศึกษา พบว่าสภาพการบริหารงานของโรงเรียนมีการกำหนดขั้นตอนการวางแผนและมีการดำเนินงานไว้ชัดเจน และยังสอดคล้องกับ นิคม สมบุตร (2540) ที่ศึกษาสภาพการวางแผนพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดลำพูน ผลการวิจัย พบว่าสภาพการปฏิบัติการวางแผนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน พบว่าขั้นเตรียมการวางแผนและขั้นตอนลงมือปฏิบัติตามแผน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ส่วนปัญหาที่ พบว่าไม่มีการบริหารงานผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย เช่นระบบอินเทอร์เน็ตส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสนใจในการเรียน รวมทั้งขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานและผู้บังคับบัญชาในระดับสูงขึ้นไป และการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานไม่เหมาะสมกับบุคลากร สอดคล้องกับ พระมหาภรณ์ชัย วิจิตตสันโต (ไชยสอง) (2549) ที่ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาแผนกธรรมสำนักเรียนขนาดเล็กจังหวัดลำพูน ผลการวิจัย พบว่าสิ่งที่สำนักเรียนขนาดเล็กในจังหวัดลำพูนขาดคือผู้บริหารไม่ใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และยังสอดคล้องกับ สมศักดิ์ จึงศักดิ์สิทธิ์ (2544) ทำวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่าการจัดองค์การยังไม่สมบูรณ์ชัดเจน

5.2.2 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการวิจัย พบว่าการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และในประเด็นมีการจัดการบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน มีเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย ความเหมาะสมของขนาดห้องเรียนกับจำนวน

ผู้เรียน มีการเบิก-จ่ายเงินงบประมาณทันตามกำหนดเวลาที่ได้วางแผนเอาไว้งบประมาณที่ได้รับจากต้นสังกัดมีจำนวนเพียงพอ มีการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณครบทุกแผนงาน โครงการ มีการจัดตั้ง จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ บุคลากรในสำนักเรียนมีส่วนในการจัดตั้ง ควบคุม ดูแลงบประมาณก็ พบว่าอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับ ศรีนวล ลักกิตโร (2544) ศึกษาความพร้อมของกระบวนการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ผลการวิจัย พบว่าระดับความพร้อมของกระบวนการบริหารด้านอาคารสถานที่อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับ สุแทน โศตรภูเวียง (2533) ศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคคณะสงฆ์ 9 ผลการศึกษา พบว่าผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นว่าโรงเรียนได้ปฏิบัติงานบริหารด้านอาคารสถานที่อยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนปัญหาที่พบว่างบประมาณที่ได้รับยังคงมีจำนวนน้อยมากส่งผลให้การจัดสภาพแวดล้อมภายใน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนไม่เพียงพอแก่ผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและกรรมการชุมชนที่ พบว่าปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษานั้นส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการขาดงบประมาณ โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทางสำนักเรียนจะได้รับเงินสนับสนุนการดำเนินงานจัดการศึกษาจากหน่วยงานรัฐซึ่งนับว่าไม่เพียงพอต่อความต้องการในการปรับปรุงพัฒนาในด้านต่างๆ ส่งผลให้สำนักเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ เช่น หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นต่างๆ และหนังสืออ่านประกอบอื่นๆ จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้นับว่าการดำเนินงานภายในสำนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาของวัดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ที่ได้เสนอว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมควรได้รับการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ รวมถึงการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่นๆ ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตราที่ 14 ระบุไว้ว่า ให้สถาบันศาสนาซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควร โดยเฉพาะเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด และในมาตรา 31 ที่กำหนดว่ากระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและกำกับ ดูแลการศึกษาทุกระดับทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬาเพื่อการศึกษา ตลอดจนการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา รวมถึงการปรับปรุงระบบเงินอุดหนุนรายหัวผู้เรียนและอื่นๆ ให้แก่นักเรียนยากจน พิการ หรือด้อยโอกาส (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548)

5.2.3 ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา จากผลการวิจัยที่ พบว่าการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และในประเด็นการกำหนดคุณลักษณะคุณสมบัติของบุคลากรไว้ชัดเจน การกำหนดภาระงานของบุคลากรตำแหน่งต่างๆ ไว้ชัดเจน บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่ วางไว้ พบว่ามีการพัฒนาบุคลากรสอดคล้องตามความต้องการของนักเรียนมีการจัดฝึกอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานให้แก่บุคลากร พบว่ามีการยกย่อง เชิดชูเกียรติหรือประกาศเกียรติคุณบุคลากร มีการปูนบำเหน็จความชอบบุคลากรตามความสามารถที่ พบว่าอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน สอดคล้องกับ พระราชวรดิศ (2543) ได้ศึกษากระบวนการบริหารงานบุคคลของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระดับการปฏิบัติงานในกระบวนการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง และ สอดคล้องกับ สุแทน โคตรภูเวียง (2533) ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคคณะสงฆ์ 9 ผลการศึกษา พบว่าโรงเรียน ได้ปฏิบัติงานบริหารการศึกษาด้านบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง แต่ในประเด็นการกำหนดวิธีการสรรหาบุคลากรไว้ชัดเจน และมีการคัดเลือกบุคลากรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พบว่าอยู่ในระดับมากซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนใน จังหวัดนนทบุรี เขต 1 ให้ความสำคัญกับการกำหนดวิธีการสรรหาบุคลากรและเกณฑ์การคัดเลือกบุคลากรทั้งนี้เพื่อให้สามารถสรรหาบุคลากรที่มีคุณสมบัติตรงตามที่นักเรียนต้องการ

สำหรับประเด็นปัญหาพบว่าการทำหน้าที่ให้ความรู้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแก่นักเรียนธรรมศึกษานั้น ผู้บริหารและครูผู้สอนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น การจัดหลักสูตร เนื่องจากสำนักเรียนทุกแห่งจะใช้วิธีการจัดการสอนแก่ผู้เรียนซึ่งกำลังศึกษาในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานรายวิชาสังคมศึกษาอยู่แล้ว ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาจึงถูกจัดรวมเข้าไว้ในชั่วโมงเรียนปกติดังกล่าว จึงเสมือนว่าเป็นเพียง การเชิญครูผู้สอนซึ่งเป็นพระสงฆ์เข้าไปให้ความรู้เสริมในรายวิชานี้เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาของสำนักเรียนต่างๆ ไม่มีความเป็นเอกภาพเนื่องจากต้องพึ่งพิงอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คำว่าสำนักเรียนจึงยังมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเหมือนกับสถานศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เช่น สถานศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน เป็นต้น

สำหรับปัญหาสำคัญอีกประการที่นักเรียนประสบอยู่ก็คือ เรื่องบุคลากรและครูผู้สอนซึ่งเป็นพระสงฆ์นั้นมีความขาดแคลน ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง ส่งผลกระทบกับผู้เรียนธรรมศึกษาอันมีสาเหตุหลักมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สอน เช่น มีพระสงฆ์บางส่วนลาสิกขาในระหว่างทำการสอน เป็นต้น (พระมหาพลกิตติ์ ฐิริปัญโญ,

2550) สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียน กลุ่มที่ 10 ของวินัย เก่งสุวรรณ (2540) ซึ่ง พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคมากเกี่ยวกับพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ขาดความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน และขาดความกระตือรือร้นที่จะทำงานด้านการศึกษาเนื่องจากขาด บุคลากร พระสงฆ์จึงเป็นผู้ทำหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ พระราชวรดิษฐ์ (2543) ที่ได้ศึกษากระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สอนนั้น ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากระบบการคัดเลือกบุคลากรที่ขาดความชัดเจน ทำให้ผู้สอนเหล่านั้นขาดขวัญ และกำลังใจในการทำงาน เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อให้คำปรึกษาหรือนิเทศ การสอน (ปัญญา ภูภักดี, 2544) รวมถึงไม่ได้มีการกำหนดว่าครูผู้สอนพระปริยัติธรรมจะต้องมีวุฒิครู เพียงแต่ต้องมีความรู้ในเนื้อหาและมีศรัทธาที่จะสอนก็สามารถเป็นครูสอนได้ (กรมการศาสนา, 2541)

สาเหตุสำคัญอีกประการที่เกิดขึ้นกับผู้สอนพระปริยัติธรรม คือ สำนักเรียนขาดการจัด ฝึกอบรมหรือสัมมนา เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการปฏิบัติงานสอนให้แก่ครูผู้สอน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ทิศทางและเป้าหมายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548- 2551 ในด้านการเพิ่มศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ได้ระบุว่า ควรสนับสนุนให้มีครูและ บุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ พัฒนาระบบบริหารงานบุคคล รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเริ่มจากการตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลครูให้ ทันสมัย มีการพัฒนาและฝึกอบรมครูอย่างหลากหลาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2548) เช่น การปรับปรุงวิธีและหลักสูตรการฝึกอบรม รวมถึงฝึกอบรมครูในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศในการสอน และฝึกอบรมความรู้ด้านเศรษฐกิจด้วย

นอกจากประเด็นปัญหาต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว การจัดการด้านครูและบุคลากร ทางการศึกษานี้ยังมีจุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอีกประการ คือ การปูนบำเหน็จความชอบตาม ความสามารถ รวมถึงการยกย่อง เชิดชูเกียรติ หรือประกาศเกียรติคุณแก่บุคลากร เพราะจะเป็นการ ให้อาจารย์กำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอนให้ดีขึ้นต่อไป

5.2.4 การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ผลการวิจัย พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ซึ่งในประเด็นการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามจุดมุ่งหมายแห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 การจัดการเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน การจัดเตรียม ปรับปรุง และพัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม มีการนิเทศเกี่ยวกับการเรียน การสอนสม่ำเสมอ และมีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนก็ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน สอดคล้องกับ ปัญญา ภูภักดี (2544) ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัย พบว่าการปฏิบัติงานวิชาการ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารหลักสูตร 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา 4) ด้านการนิเทศการศึกษา 5) ด้านวัดผลและประเมินผลการเรียน ในภาพรวมสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนปัญหาพบว่าหลักสูตรพระปริยัติธรรมที่ใช้สอนนักเรียนธรรมศึกษานั้นเป็นหลักสูตรที่ใช้มาเป็นเวลานาน โดยไม่ได้มีการปรับปรุงให้มีเนื้อหาที่ทันสมัยแต่อย่างใด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในสำนักเรียนส่วนกลาง ของบูรพิน จำภีรัฐ (2539) ซึ่ง พบว่าครู อาจารย์มีความเห็นว่าเนื้อหาที่ใช้สอนไม่ทันสมัย และไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในเนื้อหาวิชาที่เป็นเรื่องธรรมศึกษาล้วนๆ แตกต่างจากพฤติกรรมของผู้เรียนซึ่งเป็นวัยรุ่นซึ่งสนใจในทางโลกมากกว่าทางธรรม รวมถึงวิธีการสอนที่ไม่น่าสนใจ เนื่องจากผู้สอนส่วนใหญ่มุ่งใช้การอธิบายและให้จดตามเป็นหลัก ดังนั้น การบูรณาการศาสนากับการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก เช่นเดียวกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ที่ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาของวัดในระดับนโยบายสำหรับจัดการศึกษาในระบบของวัดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในด้านการจัดหลักสูตรไว้ว่า ควรจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสามัญศึกษา (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ร่วมกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ้ายธรรมศึกษา และหลักสูตรบาลี ด้วยการจัดเนื้อหาสาระต่างๆ เช่น การสอนโดยบูรณาการสาระทางพระพุทธศาสนาเข้ากับรายวิชาต่างๆ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่าสำนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้มีกระบวนการในการจัดเตรียม ปรับปรุง และพัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตรพระปริยัติธรรมให้มีความทันสมัย รวมถึงขาดการนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุจิต เหมวัล (2537) ที่ได้ศึกษาถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตการศึกษา 9 พบว่าโรงเรียนไม่มีแผนการนิเทศที่เป็นระบบและ ชัดเจน รวมถึงไม่มีการติดตามผลและประเมินผลการปฏิบัติการสอนของครูเพื่อนำมาใช้ประกอบการนิเทศ โดยสภาพดังกล่าวอาจจะมีสาเหตุมาจากการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพระปริยัติธรรมที่ยังต้องจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ครูผู้สอนพระปริยัติธรรมไม่สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเนื้อหาได้มากนักนั่นเอง

5.2.5 การสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก และในประเด็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนประถมศึกษาในการเข้าสอบธรรมสนามหลวง การพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียน และการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาธรรมศึกษาก็พบว่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2549) ที่ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ในสถานศึกษา ผลการวิจัย พบว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนจากการเรียนการสอนธรรมศึกษาใน สถานศึกษาทำให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างคงทนและสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดเป็นพฤติกรรมที่ เหมาะสม เป็นคนดีของพ่อแม่ ครู เพื่อน และสังคม

ส่วนปัญหาพบว่าการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชา ธรรมศึกษาเพื่อเพิ่มพูนทักษะแก่ผู้เรียนยังมีน้อยเกินไป ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียนได้ไม่ดีเท่าที่ควร สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุจิต เหมวัล (2537) เรื่องการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารหลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9 พบว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนไม่ สอดคล้องความต้องการและไม่ตรงตามความถนัดของนักเรียน ซึ่งในกรณีของการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนนทบุรีดังกล่าวที่มีการ จัดกิจกรรมหรือโครงการเสริมหลักสูตรน้อยมากนั้นน่าจะเกิดจากการขาดแคลนทรัพยากรทาง การศึกษา เพราะบรรดาพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอื่นๆ ยังไม่ได้เข้า มาร่วมจัดการศึกษาในสำนักเรียนอย่างกว้างขวาง และที่ผ่านมาจากสำนักเรียนก็ไม่ได้มีการ ประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มบุคคลดังกล่าวให้เข้ามาช่วยเหลือแต่อย่างใด

5.2.6 การจัดการความสัมพันธ์กับชุมชน จากผลการวิจัย พบว่าการจัดการ ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง รวมถึงประเด็นผู้ปกครอง กรรมการ สถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา เช่น การประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักศาสนา การเข้ามามีบทบาทในการเป็นครูพี่เลี้ยงให้แก่ผู้เรียนของ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชนและผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการ ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดการศึกษาก็ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน สอดคล้องกับ ศรีนวล ลักกิตโร (2544) ศึกษาความพร้อมของกระบวนการบริหาร โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ผลการวิจัย พบว่าการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ

สุแทน โคตรภูเวียง (2533) ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคคณะสงฆ์ 9 พบว่าโรงเรียนได้ปฏิบัติงานบริหารการศึกษาด้านการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

ยกเว้นประเด็นผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่สำนักเรียนจัดขึ้น เช่น วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรมของสำนักเรียนเป็นอย่างมาก

ส่วนปัญหาพบว่าผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการศึกษาของสำนักเรียนน้อยมาก ส่งผลให้การดำเนินงานภายในสำนักเรียนประสบปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุจิต เหมวัล (2537) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตการศึกษา 9 พบว่าโรงเรียนขาดงบประมาณสำหรับซื้อสื่อการสอน และวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาผลิตสื่อการสอน ซึ่งสาเหตุหลักมาจากประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาพระปริยัติธรรมของสำนักเรียนว่ามีความสำคัญอย่างไร (บุรทิน ขำภีรัฐ, 2539) อีกทั้งทางสำนักเรียนขาดการประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่การให้ความรู้ธรรมศึกษาแก่ชุมชนเนื่องจากขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำเอกสารสำหรับงานด้านการประชาสัมพันธ์ เพราะขาดงบประมาณในการจัดการศึกษา ซึ่งตามปกติแล้วสำนักเรียนจะได้รับเงินอุดหนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหลัก ส่วนครูผู้สอนจะได้รับเงินจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาค หรือเงินนิศยภัต หรือค่าตอบแทนเป็นส่วนใหญ่ (จารีต ในเสนา, 2538)

5.2.7 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษา

จากผลการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ พบว่ากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษา ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาของหลักสูตรพระปริยัติธรรมชั้นต่างๆ เข้าไปในตำราเรียนทุกระดับเหมือนกับการเรียนภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษของนักเรียนทั่วประเทศ เนื่องจากการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันยังไม่ได้มีการบูรณาการในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรพระปริยัติธรรมเข้ากับวิชาเรียนต่างๆ นอกเหนือจากวิชาพระพุทธศาสนา จึงนับได้ว่าในแนวทางการปฏิบัติยังไม่มี ความสอดคล้องกัน ทั้งที่ระยะที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศแนวทางการจัดการศึกษาว่าจะต้องเป็นการศึกษาที่เน้นคุณธรรม

นำความรู้ คำนึงการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ จึงน่าจะเป็นทางเลือกที่จำเป็นสำหรับแนวทางการบูรณาการดังกล่าว

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

(1) ด้านการจัดองค์กร พบว่าปัญหาในองค์กรที่ยังไม่มีการบริหารงานผ่านระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย เช่น ระบบอินเทอร์เน็ตนั้น ทางสำนักเรียนควรทำการประชาสัมพันธ์ บอกบุญแก่ผู้มีจิตศรัทธาให้เข้ามาช่วยกันจัดระบบสื่อสารสนเทศที่ทันสมัยเพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้งานด้านการเรียนการสอน เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือสารสนเทศลักษณะนี้อยู่แล้วในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีและประสบความสำเร็จในการศึกษาพระปริยัติธรรม

(2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่าปัญหาเรื่องการขาดงบประมาณสำหรับปรับปรุงพัฒนางานด้านจัดการเรียนการสอน สำนักเรียนควรทำการประชาสัมพันธ์ บอกบุญผู้มีจิตศรัทธาให้เข้ามาบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยให้งานดำเนินงานของสำนักเรียนเป็นไปตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ ซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของการจัดกิจกรรมสาธารณกุศล เช่น งานวันเข้าพรรษา งานวันครูหรือวันเด็ก เป็นต้น

(3) ด้านการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและต้นสังกัดในการเข้าสอบธรรมสนามหลวง คือ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ควรเปิดโอกาสให้ผู้สอนได้เข้าฝึกอบรมครูผู้สอนพระปริยัติธรรมอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ เช่น เปิดอบรมหลักสูตรเร่งรัดภายในวันเดียว ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม จนสามารถทำหน้าที่ครูผู้สอนพระปริยัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ด้านการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนที่ยังเป็นหลักสูตรเก่าทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยให้ความสนใจนั้น สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ผู้จัดทำหลักสูตรควรเร่งปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของโลก ด้วยการใส่สื่อประกอบการสอนที่หลากหลาย และนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในกระบวนการจัดการเรียนการสอน พร้อมกับนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการร่วมกับรายวิชาและกิจกรรมเสริมทักษะอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและสามารถเข้าใจในเนื้อหาหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาด้วยความสมัครใจไม่ใช่การถูกบังคับ

เรียนเหมือนที่ผ่านมา โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องสนับสนุนในด้านของเงินงบประมาณแก่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง และสำนักเรียนต่างๆ เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้มีทุนในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป

(5) ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน สำนักเรียนควรริเริ่มจัดทำกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิชาธรรมศึกษา เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้จากการได้ใกล้ชิดพระผู้สอน และเกิดความคุ้นเคยกับขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีการของชาวพุทธ เช่น โครงการค่ายพุทธบุตรที่มีอยู่เดิมแล้วควรจะสานต่อให้ดำเนินต่อไป แต่ควรที่จะเพิ่มวันเวลาและเนื้อหาของกิจกรรมให้มีความทันสมัย เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน หรือโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เช่น โครงการครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรม หรือโครงการเข้าค่ายจริยธรรม ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและนักเรียนธรรมศึกษาได้เรียนรู้และเข้าใจความสำคัญของพระพุทธศาสนา รวมถึงหลักการและวิธีการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาสมัครเรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างกว้างขวางและขยายเพิ่มมากขึ้น

(6) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสำนักเรียนกับชุมชน สำนักเรียนควรให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชน เนื่องจากความสัมพันธ์อันดีของทุกฝ่ายจะส่งผลไปถึงการระดมทรัพยากรในการสนับสนุนสำนักเรียน โดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมร่วมจัดการศึกษาในทุกระบบ นอกจากนั้นทางสำนักเรียนควรจัดให้มีอาสาสมัครของชุมชนเข้ามาช่วยงานด้านการสอนในลักษณะครูพี่เลี้ยง ตลอดจนการเชิญชวนภาคเอกชนให้สนับสนุนสำนักเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองในชุมชนเข้ามาใช้สำนักเรียนสำหรับใช้เป็นแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมนันทนาการ เช่น ห้องสมุดพระปริยัติธรรมสำหรับประชาชน เป็นต้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรทำการวิจัยในกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกัน เช่น สาขาอาชีพต่างๆ ในเชิงลึกลงไป เพื่อให้ทราบความต้องการที่แท้จริงในการรับบริการการศึกษาพระปริยัติธรรมจากสำนักเรียน

(2) ควรทำการวิจัยในกลุ่มนักเรียนธรรมศึกษาในพื้นที่ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างของลักษณะภูมิประเทศและความเจริญ ว่ามีผลต่อการศึกษาของผู้เรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษาหรือไม่ อย่างไร

กรม
การ
การ
การ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมการศาสนา. (2541). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- _____. (2542). คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับเป็นกฎหมาย. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- คมสัน คงทน. (2524). การบริหารการศึกษา : เอกสารประกอบการฝึกอบรม ครูสอนปริยัติธรรม. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- ณรงค์ สัจพันโรจน์. (2537). ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารทรัพยากรการศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2532). การบริหารคิดและทำอย่างผู้จัดการใหญ่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2546). ประมวลสาระชุดฝึกอบรมครู. นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (2547) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายอาญา. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์ศักดิ์ และคณะ. (2546). ธรรมศึกษาชั้นโท. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2548). เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2549). ล้วนดวงใจสอบธรรมเพื่อในหลวง. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. (2549). ธรรมศึกษาชั้นเอก. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สัมภาษณ์

- พระครูสังฆรักษ์ธงชัย ชยธมฺโม. (2550). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโบสถ์คอนพรหม. สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2550.
- พระมหาพลกิตต์ ฐิริปัญโญ. (2550). ครูผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรม ศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1. สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2550.
- พระมหาวิวัฒนา จันทโชโต. (2550). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีประวัติ. สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2550.

วิทยานิพนธ์

- จำรัส ในเสนา. (2538). สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นิคม สมบุตร. (2540). สภาพการวางแผนพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุรทิน ขำภีรัฐ (2539). สภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียนส่วนกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา ภูักกดี. (2544). การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเขตการศึกษา 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระครูวิฑิตเจติยานุรักษ์ (เจริญ เรือนปัญญา). (2549). การจัดการศึกษาแผนกธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- พระมหาการันต์ วิจิตตสนฺโต (ไชยสอง). (2549). สภาพปัญหาการจัดการศึกษาแผนกธรรมสำนักเรียนขนาดเล็กจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- พระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว. (2548). สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

- พระราชวชิรดิถก. (2543). ระเบวนาการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหาร
การศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วินัย เก่งสุวรรณ. (2540). ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาใน
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา:ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียน กลุ่มที่10.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีนวล ลักกิตโร. (2544). การศึกษาความพร้อมของระเบวนาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- สมศักดิ์ จึงศักดิ์สิทธิ์. (2544). ระเบวนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุจิต เหมวัล. (2537). การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุแทน โคตรภูเวียง. (2533). การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาค
คณะสงฆ์ 9. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กองพุทธศาสนศึกษา. (2550). กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบัน
พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548. สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2550. จาก <http://www.debthai.net>
_____. (2549). พุทธศาสนากับการพัฒนา : พัฒนาชุมชนด้วยการจัดการศึกษา. สืบค้นเมื่อ 7
มกราคม 2550. จาก <http://tutorial.gotoknow.org/archive/2006/02/05/16/10/03/e14458>
- กองบรรณาธิการเวปไซต์. (2550). หลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี. สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2550. จาก
<http://www.pantown.com/board.php>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2548). แนวทางการพัฒนาครูและผู้บริหาร
สถานศึกษายุคใหม่. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2550. จาก
http://www.obec.go.th/news48/06_june/15/news.html

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2549). ประวัตินักธรรม. สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2549. จาก

http://maekongtham.no-ip.org/newweb/mydata_history/01_history_00.htm

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการการ

ศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาในระบบ.

สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2549. จาก

<http://www.onec.go.th/publication/48074/full48074.pdf>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงยุติธรรม ภาค 1

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงยุติธรรม ภาค 1
2. แบบสอบถามนี้มี 3 ตอน
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงยุติธรรม ภาค 1
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝายธรรมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงยุติธรรม ภาค 1
3. กรุณาตอบให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง ซึ่งการตอบแบบสอบถามจะไม่มีผลกระทบต่อท่านและหน่วยงาน ผลการวิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อ และเติมคำลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

1. สำนักงานของท่านเปิดสอนหลักสูตร
 - () ธรรมศึกษาชั้นตรี
 - () ธรรมศึกษาชั้นโท
 - () ธรรมศึกษาชั้นเอก
3. จำนวนนักเรียนธรรมศึกษาในสำนักงานของท่าน
 - () ต่ำกว่า 50 คน
 - () 50 คนขึ้นไป

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

แบบสอบถามส่วนนี้ เป็นแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนก
ธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1 ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย

1. การจัดองค์กร
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก
3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน
6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

คำชี้แจง

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปฏิบัติตามความเป็นจริง

5	หมายถึง	ปฏิบัติมากที่สุด
4	หมายถึง	ปฏิบัติมาก
3	หมายถึง	ปฏิบัติปานกลาง
2	หมายถึง	ปฏิบัติน้อย
1	หมายถึง	ปฏิบัติน้อยที่สุด

ตัวอย่าง

ข้อ	สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียนคณะ จังหวัดนนทบุรี ภาค 1	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1	มีการวางระบบบริหารสำนักเรียนเป็นอย่างดี	✓				

คำอธิบาย

จากคำตอบที่ท่านได้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องมากที่สุด (5) แสดงว่าสำนักเรียนของท่าน
มีการวางแผนการจัดการหน่วยประเมินอย่างเหมาะสมมากที่สุด

ข้อ	สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. การจัดองค์กร						
1	มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน อย่างชัดเจน					
2	มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง					
3	มีโครงการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย และสนองตอบต่อนโยบายหรือแผนงาน					
4	มีปฏิทินปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงานที่วางไว้					
5	มีแผนการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน					
6	มีการกำหนดหน้าที่การงานของฝ่ายต่างๆ ในสำนักเรียนอย่างชัดเจน					
7	มีการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคลากรไว้อย่างชัดเจน					
8	มีการมอบหมายงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ ได้เหมาะสมกับความสามารถของผู้ร่วมงาน					
9	มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ภายในสำนักเรียน					
10	มีการควบคุม บังคับบัญชาตามลำดับชั้น					
11	สั่งการและวินิจฉัยงานโดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ					
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก						
12	มีการจัดการบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน					
13	มีเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย					
14	ความเหมาะสมของขนาดห้องเรียนกับจำนวนผู้เรียน					
15	มีการเบิก-จ่ายเงินงบประมาณทันตามกำหนดเวลาที่ได้วางแผนเอาไว้					

ข้อ	สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)
16	งบประมาณที่ได้รับจากต้นสังกัดมีจำนวนเพียงพอ					
17	มีการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณครบทุกแผนงาน โครงการ					
18	มีการจัดตั้ง จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ					
19	บุคลากรในสำนักเรียนมีส่วนในการจัดตั้งควบคุม ดูแลงบประมาณ					
20	มีการจัดการบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน					
3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา						
21	กำหนดคุณลักษณะ คุณสมบัติของบุคลากรไว้ชัดเจน					
22	กำหนดวิธีการสรรหาบุคลากรไว้ชัดเจน					
23	มีการคัดเลือกบุคลากรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้					
24	กำหนดภาระงานของบุคลากรตำแหน่งต่างๆไว้ชัดเจน					
25	บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่วางไว้					
26	มีการพัฒนาบุคลากรสอดคล้องตามความต้องการของสำนักเรียน					
27	มีการจัดฝึกอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานให้แก่บุคลากร					
28	มีการยกย่อง เชิดชูเกียรติหรือประกาศเกียรติคุณบุคลากร					
29	มีการปรับบำเหน็จความชอบบุคลากรตามความสามารถ					

ข้อ	สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน						
30	มีการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามจุดมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ 2542					
31	มีการจัดการเวลาที่เหมาะสมสำหรับการ เรียนการสอน					
32	การจัดเตรียม ปรับปรุง และพัฒนาเกี่ยวกับ หลักสูตรพระปริยัติธรรม					
33	มีการนิเทศเกี่ยวกับการเรียนการสอน สม่ำเสมอ					
34	มีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของ ผู้เรียน					
5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน						
35	มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาวิชาธรรมศึกษา					
36	มีการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมที่ดีแก่ผู้เรียน					
37	มีการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียน ธรรมศึกษาในการเข้าสอบธรรม สนามหลวง					
6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน						
38	การเข้ามามีบทบาทในการเป็นครูพี่เลี้ยง ให้แก่ผู้เรียนของผู้ปกครอง กรรมการ สถานศึกษา และกรรมการชุมชน					
39	ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และ กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการ สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สำหรับจัดการศึกษา					

ข้อ	สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา สำนักเรียน คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
40	ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และ กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่างๆ ที่สำนักเรียนจัดขึ้น เช่น วัน อาสาพหุชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น					
41	ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด หลักสูตรสถานศึกษา เช่น การประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตร					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง กรุณาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และให้ข้อเสนอแนะในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา ในสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

ปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมฯ	ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมฯ
1. การจัดองค์กร	1. การจัดองค์กร
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก	2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก
3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา	3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน	4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน	5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน
6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน	6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ภาคผนวก ข.

หนังสือขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

ภาคผนวก ค.
รายนามค่านักเรียนที่เป็นประชากร

รายนามสำนักเรียนที่เป็นประชากร

1. สำนักเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ
2. สำนักเรียนวัดตำหนักใต้
3. สำนักเรียนวัดบัวขวัญ
4. สำนักเรียนวัดกลางบางซื่อ
5. สำนักเรียนวัดกำแพง
6. สำนักเรียนวัดทินกรนิมิต
7. สำนักเรียนวัดจันทร์
8. สำนักเรียนวัดชลอ
9. สำนักเรียนวัดศรีประวัตี
10. สำนักเรียนวัดละหาร
11. สำนักเรียนวัดพิบูลเงิน
12. สำนักเรียนวัดโบสถ์ดอนพรหม

ภาคผนวก ค.
รายชื่อกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม

รายชื่อกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม
วันที่ 12 มีนาคม 2550 ณ วัดบางเลนเจริญ

ผู้ปกครอง

1. นายศุภกิต	คนจีน
2. นางกนิษฐา	เพิ่มสิน
3. นายสามารถ	สี่ส่วนหอม
4. นางสาวบัว	สนใจ
5. นางศรีสุวรรณ	คำแพร

กรรมการสถานศึกษา

1. นายขงยุทธ	สมสุข
2. นางไพริน	ขาวจำ
3. นายอำพัน	สุขคินา
4. นายขรรจง	บุญนา
5. นางวิจารณ์	สุนันทรนิรันดร

กรรมการชุมชน

1. นายพุง	ชินชาติ
2. นางอังคณา	คำแพร
3. นายอำนาจ	ปานนวล
4. นายจำลอง	จิ๋วขุ่ย
5. นางสาววย	อิมอ่อง

ภาคผนวก ง.

**แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา
และกรรมการชุมชน ของนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
ฝ่ายธรรมศึกษา คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1**

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และกรรมการชุมชน
ของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ฝ่ายธรรมศึกษา คณะจังหวัดนนทบุรี ภาค 1

1. ด้านการจัดองค์กร

- การดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนของผู้บริหารสำนักเรียนและครูผู้สอนเป็นอย่างไร?
- มีการบริหารงานผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยอย่างไรบ้าง?
- สำนักเรียนมีการดำเนินงานตามแผนงานที่วางเอาไว้อย่างไรบ้าง?

2. การจัดสภาพแวดล้อมภายในและสิ่งอำนวยความสะดวก

- มีการจัดการบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร?
- ความเหมาะสมและเพียงพอของอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ประกอบการเรียนเป็นอย่างไร?
- การบริหารจัดการงบประมาณในสำนักเรียนเป็นอย่างไร?

3. การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา

- ผู้สอนมีคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับทำหน้าที่สอนพุทธธรรมหรือไม่ อย่างไร?
- สำนักเรียนมีเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไร?
- สำนักเรียนส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีใดบ้าง?

4. การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน

- ผู้สอนมีการจัดเนื้อหาในการเรียนการสอนตรงตามความต้องการของผู้เรียนอย่างไร?
- มีการนำเอาหลักพุทธธรรมและความรู้อันเป็นสากลเข้ามาบูรณาการเข้าด้วยกันเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างไร?

5. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน

- สำนักเรียนมีการส่งเสริมนักเรียนธรรมศึกษาให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งระดับประถมศึกษา ตรี โท เอก อย่างไร?
- สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร?
- สำนักเรียนมีบริการอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนธรรมศึกษาในการเข้าสอบธรรมสนามหลวง อย่างไร?

6. การจัดการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

- ผู้ปกครองมีส่วนในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาของผู้เรียนอย่างไร?
- สำนักเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักเรียนอย่างไรบ้าง?

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

พระครูศรีกิตติวรารกร (บุญชัย กิตติปัญญาโญ)

พุทธศาสนบัณฑิต (พธ.บ.) เกียรตินิยมอันดับสอง

คณะพุทธศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2545

ปริญญาโท คณะศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการบริหารองค์การ มหาวิทยาลัยเกริก พ.ศ. 2547

สาขาการบริหารองค์การ มหาวิทยาลัยเกริก พ.ศ. 2547

เจ้าอาวาสวัดบางเลนเจริญ จังหวัดนนทบุรี

เจ้าคณะตำบลเสาธงหิน จังหวัดนนทบุรี